

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Identitet og superhelter

Et blikk på utvalgte superhelter fra The Avengers og deres identitetsprosesser i en sen-moderne kontekst.

Skrevet av: Sigurd Andre Mork

Veileder:

Førsteamanuensis Morten Holmqvist

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen.

Det Teologiske Menighetsfakultet, Våren 2016.

AVH505: Masteravhandling: Erfaringsbasert master i RLE/Religion og etikk. (30 ECTS)

Studieprogram:

Erfaringsbasert master RLE/Religion og Etikk – deltid

FORORD:

Det har vært noen svært lærerike tre år på deltidsstudiet i Erfaringsbasert master RLE/Religion og Etikk ved Det Teologiske Menighetsfakultet. Kunnskapen, undervisningen og minnene fra samtalene på studiesamlingene vil jeg fortsette å ta med meg inn i klasserommene jeg selv skal undervise i.

Jeg vil rette en kjempestor takk til veileder Morten Holmqvist for gode innspill i veiledningen og oppmuntringer underveis i prosessen.

En stor takk også til far og mor og gode venner for støtte og oppmuntring.

Sigurd Andre Mork,
Molde, 17. mai 2016.

Sammendrag:

I denne oppgaven tar jeg for meg identitetsprosesser, superhelter og endringer hos disse sett ut ifra dagens samfunn eller den sen-moderne kontekst. Hovedproblemstillingen min har da vært:

«På hvilken måte kan superhelter forstås som uttrykk for identitetsprosesser i sen-moderne kontekst?»

Av materiale å analysere har jeg brukt utvalgte superhelter fra gruppen The Avengers, slik de presenteres i de populærkulturelle uttrykkene film og tegneserie. Konkrete skikkelser er Captain America og Iron Man. For å komme nærmere inn på disse og se hvilke elementer og tegn som brukes for å konstruere deres identiteter har jeg benyttet av semiotisk analyse. Som en bakgrunn for den øvrige analysen har jeg brukt fenomener og begrep fra teoriene om identitetsprosesser og samfunn slik Anthony Giddens beskriver dem.

Superhelters identitet skapes gjennom tegn, sammensetninger av disse, ulike narrative sammenhenger og motsetninger, hvis man ser det utenfra. Innenfra handler det om å holde fast ved og utvikle sin egen identitetsfortelling. Dette avhenger av fenomener som «basic trust», «pure relations», «anxiety»-momenter og tillit. Denne dynamiske prosessen kalles det refleksive prosjekt og er sentralt i sen-modernismen. Nettopp fordi man i filmer og superheltenes narrativ kan finne igjen sen-modernistiske mekanismer som det refleksive prosjekt, samt element som påvirker denne, mener jeg at superhelter kan forstås som uttrykk for sen-modernisme og dets identitetsprosesser.

Innhold

Sammendrag.....	3
Innhold	4
Problemstilling:	7
1. Innledning:	7
1.1. Bakgrunn for oppgaven og interessefelt.....	7
1.2. Forskningsoversikt	9
1.3. Problemstillingen	11
1.3.1. Problemstilling og underspørsmål.....	11
1.3.2. Avgrensning av analyse materialet.....	11
1.3.3. Begrepsavklaring.....	13
1.4. Oppgavens oppbygning og struktur	15
2. Teoridel:	16
2.1. Definisjon av identitet.	16
2.2. Identitet, identitetsprosesser og sen-modernitet hos Anthony Giddens.	16
2.3.1. Rammeverk for det moderne samfunn og selvidentitet.	17
2.3.2. Hvordan identitet dannes, jamfør Giddens.....	24
2.4. Semiotikk – hva er det?	29
2.4.1. Ferdinand de Saussure – om verbalspråket og semiologi.	29
3. Metodedel.....	32
3. 1. Semiotiske vurderinger	32
3.2. Operasjonalisering av teori fra Giddens.....	33
3.3. Materialet	33
3.4. Å bli kjent med stoffet.....	33
4. Analysen.....	34
4.0. Underspørsmål 1:	34
4.1. Presentasjon av grunnmaterialet. Fortellingene om The Avengers.....	34

4.2. Captain America – En analyse av en amerikansk superhelt.....	37
4.2.1. Steve Rogers – Starten på Captain America.	37
4.2.2. Hvilke element er med på å skape og danne Captain Americas identitet?.....	39
4.2.3. Captain America - Uniformen og det amerikanske flagg	39
4.2.4. Captain America – Navnet og betydningen av disse to tegnene	40
4.2.5. Captain America - Skjoldet som tegn og symbol.....	41
4.2.6. Motsetninger som grunnlag for meningsinnhold og den pragmatiske dimensjon.	42
4.2.7. Metonymi og Captain America	45
4.3. Iron Man – Vitenskap, fremtid, forskning, nytenkning og innovasjon.	46
4.3.1. Iron Man – fra uansvarlig playboy til superhelt.	46
4.3.2. Iron Man – teknologisk superhelt?.....	47
4.3.3. Iron Man – motsetningstegn som gir mening.....	47
4.3.4. Iron Man - Rustningen og teknologi – et metonymisk uttrykk.	48
4.4. Fellestrekk hos Captain America og Iron Man som er med på å skape identitet og identitetsprosesser	49
4.4.1. Klær og identitet! “Suit up”!	49
4.4.2. Identitetsdannelse hos superheltene - Et refleksivt prosjekt	50
4.4.3. Pure Relations hos Iron Man og Captain America.....	50
4.4.4. Medias påvirkning på superheltene og forhold til moderne ekspertene.....	51
4.5. Underspørsmål 2:	51
4.6. Captain America og Iron Mans refleksive prosjekt – en identitetsfortelling med endring.....	51
4.7. Et nærmere blick på to scener fra <i>Captain America: Civil War</i>	54
4.7.1. Møtescenen - Iron Mans endring.	54
4.7.2 Sluttoppgjørsscenen – Endring hos Captain America.....	57
4.8. Oppsummering og funn fra analysedelene	58
5. Drøftingsdel/Reflekterende del	59
6. Oppsummering og konklusjon:	61

7. Kildeliste:	63
7.1. Bøger:	63
7.2. Nettsteder:	64
7.3. Marvels hjemmesider:	64

Problemstilling:

«På hvilken måte kan superhelter forstås som uttrykk for identitetsprosesser i sen-moderne kontekst?»

1. Innledning:

1.1. Bakgrunn for oppgaven og interessefelt

Identitetsprosesser, superhelter og endringer sett ut ifra en sen-moderne kontekst er det denne oppgaven skal handle om. Superhelter er skikkelser publikum kan bli kjent med enten gjennom film, tegneserier eller grafiske noveller. De er populærkulturelle, konstruerte og fiktive fantasiuttrykk som med sine narrativer har en underholdende verdi og funksjon. I tillegg kan de også ved sine historier, utvikling og samhandling gjenspeile og si noe om et samfunn og hva som «rører seg» der. Etter min mening uttrykker og viser populærkultur i mange sammenhenger trender og tendenser i samfunnet og blant oss som er en del av det. Disse tingene kombinert synes jeg er spennende, og å kunne se disse elementene er for meg som ungdomsskolelærer og voksen ekstra relevant. I de rollene jeg har ligger det et ansvar for å vite hva og å holde meg oppdatert på det som rører seg i samfunnet og folkene rundt meg uansett alder og bakgrunn.

Identitetsprosessen og identitetsdannelse slik det kan foregå i en sen-moderne kontekst er i denne oppgaven fenomenet mitt. Dette vil utgjøre mye av teoridelen og legge et grunnlag for fortolkning av materialet i analysedelen. Identitetsdannelse er viktige prosesser, som man ikke bare finner igjen hos virkelige mennesker, men også hos ulike karakterer innen ulike fortellinger og historier. Mye av det som er appellerende i en fortelling enten det er gjennom bilder, ord eller lyd, er etter min mening en sammensatt og gjennomarbeidet hovedkarakter. En god historie har hovedpersoner med en tydelig identitet som kan være i forandring gjennom hva som oppleves i handlingen eller påvirkning fra andre karakterer i konteksten. Identitet og identitetsdannelse er også svært aktuelt innenfor KRLE-faget, samt også innen sosiologien. Det er også derfor jeg skal benytte meg av Anthony Giddens som spesielt tar for seg identitetsprosesser i en sen-moderne kontekst.

Hovedmaterialet mitt og objektene for analysedelene er superhelter hentet fra film, tegneserier og grafiske noveller. Dette er uttrykksformer som viser seg fenger både unge og gamle. Det som kanskje gjør superhelter ekstra populære er at seriene, de ulike forfatterne og

filmskaperne har med en viss utvikling i karakterene og historiene. Det er mange superhelter innen film og tegneserie. Med utgangspunkt i problemstillingen min rundt identitetsprosesser, har jeg valgt to av det amerikanske tegneserieforlaget Marvel sine superhelter, Iron Man og Captain America. De er hovedkarakterer i gruppen The Avengers, og har en narrativ som strekker seg over lang tid. Sistnevnte ble for eksempel presentert allerede i 1941. Iron Man og Captain America har en god, sammensatt og variert narrativ, samtidig som at skikkelsene viser utvikling i sin identitet. Dette synes jeg gjør dem ekstra interessante å se etter endringer hos. De er også for tiden mye omtalt i massemedia da filmatiseringene av tegneseriene har, med stor oppmerksomhet, hatt sine premierer.

For å komme nærmere innpå skikkelsene har jeg valgt å bruke semiotisk analyseverktøyet. Semiotikk kan forklare og vise hvordan identitetsuttrykk i multimodale uttrykk som film eller tegneserier skapes og hva de ulike «tegn» gir av mening. Hvordan viser superheltens identitet seg gjennom de ulike «tegn» som benyttes for å gi dem den spesifikke mening og innhold som tegneren, forfatteren og filmskaperen vil gi dem? Hva er det som gjør at vi som publikum kjenner igjen de spesifikke bildene, budskapet og innholdet som vi sanser? Dette er noen av spørsmålene jeg skal forsøke å besvare underveis i oppgaven.

Personlig interesse

Hvorfor akkurat superhelter og identitet? Det er flere grunner til dette. I fagkretsen min har jeg i tillegg til KRLE også engelsk, drama og teater. Noen av fellesområdene for disse fagene er for eksempel fortellingen eller litteraturen. En god rollefigur eller hovedperson, er i litteraturen svært viktig. Ved å følge denne fortelles det ofte en historie der ulike ting skjer som påvirker personene i historien. De utvikler seg eller, viser mangel på utvikling. Dette er med på å skape historien og bygge identiteten. På samme måte som i litteraturen skjer dette også i tegneserien og film. Som en del av arbeidet med litteratur og film i skolen kommer vi mye borti dette. Dette er også noe av grunnen til at jeg synes det ville virket spennende å skulle ta for meg superhelter og tegneserier. Jeg hører og en del snakk om dette blant ungdommene jeg treffer via jobb. Særlig kommer jo dette til uttrykk rundt premierer av filmer og eller gjennom fritidsinteresser som for eksempel spilling av dataspill. I mange av disse spillene om ulike superhelter kan man velge seg sin egen superhelt. Disse er blant annet hentet fra Marvel-universet og DC Comics. Den evige kampen mellom det gode og det onde står i fokus, samtidig som man her har mulighet til å skifte side og velge mer selv sin egen tilhørighet. På en måte kan man si at de tradisjonelle oppfatningene av hva som er godt og

vondt og hvem som er ond eller god ikke nødvendigvis er så tydelige lenger. Dette kan man også se i film og tegneseriene. Hovedpersonene eller superheltene går igjennom forandring og utvikler seg. Akkurat denne variasjonen og kompleksitet i for eksempel The Avengers-karakterene synes jeg er spennende og er derfor en av grunnene til at jeg har valgt å bevege meg inn på dette området i en slik oppgave.

En annen oppdagelse jeg har gjort etterhvert som jeg har blitt kjent med Marvel- universet, er at figurene favner bredt. Det fascinerer meg at man blander og henter inspirasjon ifra ulike områder. Disse er for eksempel vitenskapen og forskningen, religionene og mytologien, fremtiden, nåtiden og fortiden, det jordlige og det utenomjordiske. I tillegg henter man elementer fra områder innenfor psykologien, para-psykologi, fornuft og det overnaturlige. Ulike kulturer og særtrekk fra hele verden og samfunnslag er også innbakt. I tillegg er det verdt å nevne at superheltene kommer i skikkelser som både menn og kvinner samt også skikkelser fra dyreriket og teknologiens verden. Denne mangfoldigheten som gir seg uttrykk og kombineres i de ulike superheltene mener jeg man kan si også er et populærkulturelt særtegn.

1.2. Forskningsoversikt

Mange av fagområdene jeg er bortom når jeg skal se på identitetsprosesser hos superhelter i en sen-moderne kontekst, er det forsket mye på. Innenfor identitetsteori, som er et enormt felt, er sentrale skikkelser for eksempel Sigmund Freud, Erik Erikson og George Herbert Mead (Giddens 1991). Teoriene deres finner man igjen i moderne sosiologi og innen identitetsteori og dannelse, Navn som bør nevnes herfra er blant annet Ulrich Beck, Zygmunt Baumann og Anthony Giddens (Krange og Øia: 2005:93-116). I tillegg har vi norske forskere som Pål Repstad og Inger Furseth (Furseth og Repstad, 2003). Dette er store felt og ikke mulig å gjøre rede for i denne oppgaven. De er også i forhold til analyse materialet mitt også mer som bakteppe. Unntaket er Anthony Giddens som jeg har valgt å bruke som hovedteoretiker. Men han skal jeg ta for meg senere i oppgaven.

Med tanke på direkte forskning rundt materialet og mediet mitt er det innenfor popkulturen også her mange som har bidratt, både internasjonale og norske. Her noen utvalgte som har skrevet bøker innenfor dette feltet og som også kan regnes som å ha tilknytning til KRLE-faget. Et eksempel på en internasjonal skribent er Gordon Lynch med, *Between Sacred and Profane – Researching Religion and Popular Culture* (2007) og *Understanding theology and*

popular culture (2005). Noen norske bidragsytere er Jostein Gripsrud, *Mediekultur, mediesamfunn* (2007) og Dag Øistein Endsjø og Liv Ingeborg Lied, *Det folk vil ha – Religion og populærkultur* (2011).

Når det gjelder artikler og forskning rundt selve tegneseriehelter finnes det flere. Dette dreier seg både om magasiner og tidsskrifter, men også bøker og nettstedet. Utfordringen her synes jeg er å vite hva som er av faglig kvalitet og hva som er for eksempel fan-laget eller kommersielt produsert. Etter å ha gjort ulike søk, lest artikler fra flere kilder og vurdert dem mot hverandre, er her noen eksempler som jeg opplever som faglig solide. Av internasjonale forfattere vil jeg ta med Mel Gibson, David Huxley, Joan Ormrod. Disse står som skribenter og redaktører av boken *Superheroes and Identities* (2015), en samling med artikler som tar for seg superhelter og identitet i ulike sammenhenger. Alle er også ansatt ved ulike universiteter i England og er aktive bidragsytere og ansvarlige for blant annet tidsskriftet; *Journal of Graphic Novels and Comics*. Mel Gibson har også egen hjemmeside som tar for seg aspekt ved tegneserier¹. Av norske skribenter er Morten Harper² en viktig bidragsyter. Han er tegneseriekritiker og skribent og har egne nettsider der han skriver og også har samlet ulike artikler og oppgaver om tegneserier og superhelter. Han skriver også i ulike aviser som Aftenposten, Dagbladet, Vårt Land osv. Den aller siste var i sistnevnte avis der Harper uttaler seg om superhelten Captain America³.

I tillegg vil jeg også nevne at det finnes et norsk tegneserietidsskrift, *serienett*⁴, som handler om norske serier.

Når det gjelder de kommersielle sidene er det enormt mange, men Marvel sine hjemmesider bør nevnes. Der finnes det artikler og informasjon om det meste innenfor Marvel-universet⁵.

Selv om flere av artiklene og forskningen rundt dette handler om identitet og det moderne samfunn, er mitt inntrykk at disse er koblet mer til politikk og mediesaker der man benytter seg av trekk ved superheltene til å belyse disse sidene. Det bør også nevnes at Captain America er den superhelten som brukes hyppigst.

¹ <http://www.dr-mel-comics.co.uk/index.html> (besøkt sist: 08.05.16)

² <http://www.harper.as/teori/om.htm> + <http://www.harper.as/om.htm> (besøkt sist: 08.05.16)

³ <http://www.vl.no/kultur/en-amerikansk-beskytter-1.719176> (besøkt sist: 17.05.16)

⁴ <http://www.serienett.no/> (besøkt sist: 08.05.16)

⁵ <http://marvel.com/> (besøkt sist: 14.05.16)

1.3. Problemstillingen

«På hvilken måte kan superhelter forstås som uttrykk for identitetsprosesser i sen-moderne kontekst?»

1.3.1. Problemstilling og underspørsmål

Som man ser av problemstillingen min kommer jeg til å skrive om identitet og dannelse av denne hos superhelter og da i fra The Avengers. I forlengelsen av det, vil jeg i tillegg se på hvordan den kan forandres og utvikles og hva dette har å si for karakterene. Dette vil være en av hovedoppgavene i analysen min i denne masteren. Siden temaet og problemstillingen er formulert som den er, er ikke dette en empirisk masteroppgave der jeg skal gjøre studier ved hjelp av undersøkelser, observasjoner eller intervjuer av folk eller situasjoner. Jeg bruker heller utvalgte sekvenser fra filmene, samt støtteinformasjon fra tegneserier, grafiske noveller og bøker som omhandler de utvalgte personene i fra The Avengers og Marvel-universet. Det er dette som utgjøre hovedmaterialet mitt som jeg vil undersøke og analysere.

Hovedproblemstillingen min er en relativt stor problemstilling slik at jeg har valgt å dele den opp i flere underspørsmål for bedre å kunne jobbe med og komme fram til svar:

- 1. Hvilke elementer og tegn brukes for å konstruere identiteter hos de utvalgte superheltene i The Avengers?*
- 2. «Hva slags identitetsendringer kommer til uttrykk hos de utvalgte superheltene i The Avengers?»*

1.3.2. Avgrensning av analyse materialet

Marvel-universet har som nevnt tidligere et stort antall superhelter og helter. Det er både skurker og helter, samt flere karakterer som beveger seg imellom. The Avengers er en av de mest tydeligste og populære gruppene innen Marvel. De er også den gruppen det er produsert svært mye stoff om enten det er snakk om film eller tegneserier. Hovedkarakterene man finner her er, Captain America, Thor, Iron Man, Hulk, Hawkeye og Black Widow. Spesielt er det for de fire første produsert svært mye stoff rundt. Bare innenfor filmsjangeren de siste 10 årene er det laget mange filmer⁶ der man har tatt for seg hver enkelt karakter hvor deres historie

⁶ 9-10 filmer. <http://marvel.com/movies/all> (besøkt sist: 14.05.16)

fortelles fra starten av og videre framover. Samtidig er det nå per dags dato kommet ut tre filmer om spesielt handler om superheltene som møtes igjennom gruppen The Avengers. Slik fortelles det flere parallelle historier samtidig.

Captain America og Iron Man

Materialet er som sagt stort, så for å avgrense har jeg valgt å ta for meg superheltene Captain America og Iron Man.

Captain America har jeg valgt å ta med fordi han er den personen som av menneskelig opphav har lengst «fartstid». Med det menes, at denne skikkelsens historie tar til, ifølge Marvel universet, under 2. Verdenskrig og tegnserielesere kan følge ham framover i tid til en nær moderne framtid. Andre grunner er at denne karakteren etter min mening er den tydeligste forkjemper for de gode verdiene og holdningene man kan finne i en vestlig tradisjon. Han representerer også en mer klassisk form for superhelt. Steve Rogers som Captain America heter, ble utsatt for genetisk modifisering som gjør karakteren til en ekte superhelt⁷.

Den andre karakteren jeg vil ta for meg er Iron Man. Iron Man eller Tony Stark som karakteren heter, har ingen genetiske eller guddommelige egenskaper. I stedet fokuseres det på vitenskapen, forskningen og nytenkningen, samt mulighetene i enorm rikdom. På mange måter kan man si at Iron Man er et uttrykk for den amerikanske og vestlige drømmen med vilje til entreprenørskap og pionerarbeid. Det er også kanskje den skikkelsen som tydeligst kan passe inn i det moderne samfunnet.

Disse to Avengers karakterene kommer jeg til å presentere og skrive mer inngående om senere i oppgaven. Til sammen utgjør disse en bredde som jeg synes er interessant å skulle se nærmere på når jeg skal forsøke å svare på hvordan superheltens identitet skapes, og hvordan den utvikles og hvilke følger det får. Jeg har også valgt ut to scener fra *Captain America: Civil War* (2016) som jeg benytter meg av i analysen. Disse scenene mener jeg kan vise nøkkelendingene hos superheltene. Men dette kommer jeg tilbake til senere i oppgaven.

⁷ http://marvel.com/characters/8/captain_america (besøkt sist: 02.04.16)

1.3.3. Begrepsavklaring

Identitet

Begrepet Identitet eller selvet er sentralt i denne oppgaven. Med identitet menes da hvordan en person ser seg selv eller er. De ulike elementene som fungerer som kilder for identiteten er sammensatt og mange. Men de er likevel ganske felles for all dannelse av identitet enten virkelighet eller fiksjon. Giddens kaller det også en identitetsfortelling. “Self-identity: the self as reflexively understood by the individual in terms of his or her biography” (Giddens 1991:244).

Populærkultur eller «pop»-kultur

Et annet begrep som jeg kommer til å bruke i denne oppgaven er popkultur eller populærkultur. Å skulle skrive en oppgave som dette uten å skrive noen om popkultur er nesten umulig, dette fordi jeg henter hovedmaterialet mitt fra uttrykk som er knyttet til dette begrepet. Best mulig kan det forklares slik det gjøres hos Endsjø og Lied i boken *Det folk vil ha – Religion og populærkultur*. Der skriver forfatterne at populærkultur er: «... et spekter av kulturelle uttrykk som er likt, kjent og konsumert av mange – kulturelle uttrykk som er myntet på og likt av folk flest». De fortsetter videre med å beskrive hvilke typer medium som kan inngå i et populærkulturelt uttrykk, og film, bøker og internett nevnes blant annet her (Endsjø og Lied, 16: 2011). I *Understanding Theology and Popular Culture* (2005) skriver Gordon Lynch at populærkultur ikke alltid er så lett å definere. Men når man skal si noe om dette, så ser man det ofte som en motsetning eller motpol til noe allerede eksisterende som en slags «elite» er opptatt av. Et eksempel er høykultur der man da ser på populærkultur som dets motsetning. Eksempel på høykultur kan være opera og diktlesning som aktiviteter, og der det er mer en mindre «elite» som tar del. Mens motsetningen og eksempel på populærkultur, kan være bingo og fotballkamp på puben, der den større massen av individer deltar aktivt (Lynch 2005:2-8). Lynch advarer likevel mot å skulle gjøre generaliseringer av hva popkultur inneholder da det vil være variasjoner for hva individene har av interesser.

Et annet element her er at popkultur ofte er det en større masse er opptatt av. Det er ofte også knyttet til kommersialisering og industrien som skal tjene penger på populærkulturelle uttrykk. Filmindustrien i Hollywood og ikke minst Marvel er slike eksempler. En av utfordringen som Lynch refererer til er at masseprodusert populærkultur kan være «truende» for en gruppes allerede eksisterende kultur, gjerne kalt folkekulturen. Utfordringen med slik

type kulturell påvirkning er også det at det utfordrer tankegrunnlaget og verdigrunnlaget i et samfunn. Man kan her se sammenhengen med framveksten av sen-modernismen, også i forhold til dannelse av identitet, der nettopp massemedias påvirkning eller «stemme» spiller en stor rolle. Lynch skriver om at som et resultat av framveksten av populærkultur knyttet opp imot for eksempel den engelske arbeiderklassen ble det i 1961 dannet et senter for forskning og studier av populærkultur rundt universitetet i Birmingham. «The Centre for Contemporary Cultural Studies» er navnet på dette senteret. Dette senteret har vært svært viktig for forskning rundt popkultur.

En annen måte å tenke om popkultur på som springer ut fra *The Centre for Contemporary Cultural Studies* i Birmingham, også gjerne kalt Birminghamskolen, er at popkultur kan være en form for motsetning og motstander i forhold til massekultur eller dominerende negativ kultur. Lynch refererer til Stuart Hall som hadde en sentral rolle i forskningsmiljøet rundt Birmingham. «This third approach is to see popular culture as a potential or actual form of cultural resistance to the dominant culture within a given society» (Lynch 2005:11).

Sen-modernismen

Sen-modernismen eller høy-modernismen er ifølge flere den tidsepoken vi er inne i nå. Noen teoretikere kaller dette for post-modernismen, eksempelvis Zygmunt Bauman (Furseth og Repstad, 2003:87-90). Jeg vil i denne oppgaven bruke begrepet sen-modernisme eller høy-modernisme som er det Anthony Giddens betegner det som. Han er av den oppfattelse av at vårt moderne samfunn ikke er noe helt nytt, men en radikaliserings og forlengelse av den moderne tid, men med nye elementer og farer som virker inn på identitetsprosessen til individet (Giddens 1991: 243).

Semiotikk

Dette handler om tegn eller språk tegn i forskjellige former. Disse kan være verbale, skriftlige, i form av symboler eller lyder, samlet i koder og konvensjoner eller multimodale blandingsuttrykk som film og bilder. Det er disse tegnene vi kommuniserer med enten det gjelder oss imellom, til oss selv og vår egen identitet, på et globalt nivå samfunn og kulturer imellom eller på annet vis. Å undersøke noe ved hjelp av semiotikkens begreper, handler om å se hva som ligger i de tegnene av meningsinnhold som kommuniseres, og hvordan de forstås og kan tolkes gjerne sett ut ifra en setting. Den videre gangen vil da være å se hva slags konsekvenser dette kan få.

Marvel-universet

Settingen for historiene er lagt til moderne tid, ikke så langt unna vår tid, og handlingen utspiller seg innenfor Marvel Universet. Dette er et univers som innehar ulike verdener, planeter, dimensjoner og fiktive steder så vel som virkelige steder. Hovedhandlingene i filmene er lagt til flere steder i verden, noen fiktive mens andre er reelle. Eksempler på virkelige steder er for eksempel New York og Washington DC. Denne blandingen av steder og verdener åpner opp for alle de ulike heltene og også skurkene som Marvel har laget. Marvel-universet brukes også om den store filmindustrien og tegneserieproduksjonen som de står for og som er hovedsakelig amerikansk basert. Filmmessig ligger Marvel inn under filmselskapet Disney (Gibson, Huxley, Ormrod, 2015:3-6).

Superhelter og helter

Til slutt vil jeg raskt forklare hva som menes med begrepet superhelter. Med dette menes mennesker eller menneskelignende skapninger med naturlige og eller overnaturlige egenskaper som har sin egen historie og som samhandler med resten av verden. Man kan også gjøre forskjell på superhelter og helter. Der er helter til forskjell fra superhelter, skikkelser som ikke har noen overnaturlige eller ekstra krefter og egenskaper. Superheltene eller heltene kjemper som regel mot kriminalitet eller mot skurker som på en eller annen måte prøver å ødelegge jorden/universet. I film og tegneserieuniverset finnes det også tilsvarende superskurker som også har egenskaper som brukes til ondt. Disse blir ofte matchet med tilsvarende helter. Ofte som motsetninger til hverandre.

1.4. Oppgavens oppbygning og struktur

Masteroppgaven min om superhelter og identitet er disponert på følgende måte. I innledningen gjør jeg rede for temaene og problemstillingen jeg har valgt. Jeg vil også vise eksempler på noe forskning som er gjort rundt tema og fagområder som jeg tar for meg i oppgaven, samt forklare sentrale begreper som jeg bruker. En avgrensing av oppgaven er også på sin plass her.

I teoridelen vil jeg benytte meg av stoff fra Anthony Giddens og hans teorier og begreper rundt identitetsprosesser i den sen-moderne konteksten. Jeg kommer også til å ta for meg noe teori om semiotikk for legge grunnlag for fenomener jeg skal bruke som verktøy inn i analysedelen.

I metodedelen kommer jeg til å forklare kort hvordan jeg bruker semiotikken som analyseverktøy, samt også forklare hvordan jeg vil anvende eller operasjonalisere teorien fra Giddens.

I analysedelen ser jeg på de to utvalgte superheltene og prøver å vise ved hjelp av semiotikk som analyseverktøy, hva som er med på å skape deres identitet, hva deres identitetsprosessen handler om, hvordan disse eventuelt forandres og også hva endringen måtte ha å si. Jeg kommer også i dette til å benytte meg av fenomener fra teorien om identitetsprosesser og sen-modernismen slik det framstilles hos Giddens. For å innsnevre noe det enorme materialet om superheltene har jeg valgt ut to scener fra filmen *Captain America: Civil War* (2016). Disse skal være et utgangspunkt for en nærmere analyse av superheltene og identitetsprosesser rundt disse.

Til slutt skal jeg oppsummere og diskutere/diskutere funn, samt kommentere og konkludere i avslutningen. Forhåpentligvis får jeg bekreftet hva jeg spør etter i problemstillingen.

2. Teoridel:

I denne delen skal jeg ta for meg teori angående identitet, identitetsprosesser, samfunn, sen-modernisme og semiotikk.

2.1. Definisjon av identitet.

“Self-identity: the self as reflexively understood by the individual in terms of his or her biography” (Giddens 1991:244). Dette er slik Anthony Giddens forklarer hva identitetsbegrepet er. Han mener det er en persons «fortelling» om seg selv som til stadighet er gjenstand for refleksivitet, en dynamisk identitetsfortelling.

2.2. Identitet, identitetsprosesser og sen-modernitet hos Anthony Giddens.

Hovedfenomenet mitt i denne oppgaven er identitet og prosesser rundt dannelse av denne som uttrykt i film og tegneserier. Det er gjort mye forskning, med mange innfallsvinkler der for eksempel medievitenskap, psykologi, sosialantropologi og sosiologi er noen av dem. Jeg har måttet velge og har endt opp med Anthony Giddens. Bakgrunnen for å velge Anthony Giddens som teoretiker er at jeg opplever han som tydelig på å se identitet i forhold til

samfunnsutvikling. Marvel-tegneseriene og filmene synes jeg også gjenspeiler og tar opp samfunnsaktuelle temaer og områder som nettopp Giddens står for. På den måten passer de godt sammen.

2.3.1. Rammeverk for det moderne samfunn og selvidentitet.

Anthony Giddens er britisk skribent og aktør innenfor fagfeltene samfunnsvitenskap og sosiologi⁸. Han har skrevet mange bøker og artikler og er også politisk engasjert. På 90-tallet var han rådgiver for statsminister Tony Blair og en av teoretikerne bak den politiske retning kalt «Den tredje veien». Relevant for denne oppgaven er hans arbeid med ulike samfunnsinstitusjoner og hvordan det moderne samfunnet utvikler seg, påvirker og former vår identitet. To av de mest kjente bøkene hans i denne sammenhengen er, *Modernity and Self-Identity* (1991) og *The Transformation of Intimacy* (1993).

Modernitet og det sen-moderne samfunn – rammeverk for identitetsdannelse

“The question of modernity, its past development and current institutional forms, has reappeared as a fundamental problem at the turn of the twenty-first century” (Giddens 1991:1). Slik starter Giddens boken om modernitet og selvidentitet. Agendaen er å redegjøre for flere forandringer og institusjoner som man i dag finner innenfor det moderne samfunnet. Han vil dernest se på hvilken konsekvens dette har for dannelsen av selvidentitet hos det moderne menneske. «Modernity must be understood on an institutional level; yet the transmutations introduced by modern institutions interlace in a direct way with individual life and therefore with the self” (Giddens 1991:1). Som vi ser av sitatet mener han at forandringene som skjer i det moderne samfunnet har sterk innflytelse på dannelsen av og videre utvikling av identitet hos det moderne menneske. Dette på en slik måte som man kanskje ikke hadde før i det mer tradisjonelle samfunnet. Det har oppstått nye mekanismer for hvordan identiteten blir til som er spesielt for framveksten av dagens moderne samfunn. Med forståelsen av at identiteten ikke er en inaktiv fast «kjerne», men en aktiv dynamisk, levende del av mennesket, blir forandringene det moderne samfunnet byr på viktig. Dette kommer jeg tilbake til senere i teoridelen.

Noen av de viktigste samfunnsinstitusjonene som for eksempel familien, ekteskap og skole er i dagens moderne samfunn under endring. Konkrete eksempler er økning i samboerskap,

⁸ https://snl.no/Anthony_Giddens (besøkt sist: 24.03.16)

likekjønnede parforhold, gjengifte og eneforeldre, samt også økt fokus på å få barn tidligere på barnehage og skole. Slike endringer kan ha innvirkning på forutsetningene for identitetsprosessene. Hvordan nye samfunnsstrukturer innvirkninger på identiteten illustrerer Giddens med et eksempel fra forskningen til Judith Wallerstein og Sandra Blakeslee. Studiet deres kalles «Second Chance». Her har de undersøkt hvilken innvirkning brudd, skilsmisse og gjengifte har på identiteten til de involverte. Bruddet med en partner handler ofte om tapt sikkerhet og opplevelse av å ha det bra, samtidig som det også åpner for nye muligheter for og utvikling av selvet i nye retninger. Som en del av samliv knyttes ens egen identitet nært oppimot de ulike rollene som man har der. Ved brudd rives disse rollene og forestillingene ned, og man har da behov for å gjenskape og kanskje også finne seg selv igjen for å få tilbake opplevelsen og følelsen av å ha sin egen identitet. Giddens refererer Blakeslee og Wallerstein slik: «Anyone who successfully «decouples» from his or her previous spouse faces the task of establishing a “new sense of self”, a “new sense of identity”. (Giddens 1991: 11). Giddens fortsetter med å diskutere om ikke personlige problemer og kriser, samt sosiale strukturer som forandres rundt individet har innflytelse på personens indre liv og identitet. Han konkluderer med at det i svært stor grad har mye å si for dannelsen av identitet og selvets velbehag. «For social circumstances are not separate from personal life, nor are they just an external environment to them. In struggling with intimate problems, individuals help actively to reconstruct the universe of social activity around them” (Giddens 1991:12). Det moderne samfunnets muligheter for å bryte med tidligere sterkere tradisjoner og faste samfunnsstrukturer, tilfører individet større grad av engstelse og usikkerhet som igjen påvirker selvidentiteten og dens utvikling. Dette er et av punktene som det moderne samfunnet utfordrer dannelsen av identiteten hos en person på.

Kjennetegn ved moderne samfunn

Det moderne samfunn er hos Giddens forstått som det europeiske samfunnet med sine institusjoner og strukturerer slik vi finner det i dag. Strukturene som vi har i dag begynte spesielt å ta en mer moderne form gjennom både renessanse og opplysningstid og industrialiseringen forandret seg hele veien. Det er fire dimensjoner Giddens peker på som åpnet for det moderne samfunnet. Den første er *industrialisering*. Med dette menes at man har tatt i bruk maskiner og materiell kraft i produksjonen av varer. Dette gjelder ikke bare i forhold til rent fysiske handelsvarer eller for så vidt digitale tjenester. Man kan også overføre dette til filmens verden og framveksten av filmindustrien der også penger etter hvert spilte en større og større rolle (Gripsrud 2011: 322). Den andre dimensjonen handler om *kapitalisme*

som viser til et samfunn med penger, handelsvarer og arbeidskraft der konkurranse med disse elementene er en viktig faktor. Den tredje er «*institutions of surveillance*» (Giddens 1991:15). Dette handler om institusjoner i samfunnet som i større grad kan ha kontroll med og også «overvåke» en befolknings hverdag og liv, samt også influere gjennom bruk av informasjon for å samordne det sosiale samspillet i et samfunn. Et uttrykk for dette er blant annet kommunikasjonssamfunnet. En siste dimensjon dreier seg om muligheten til å bruke *militær makt* som gjennom utviklingen i industrialiseringen og moderne tid har vært enorm. Disse fire, er dimensjoner som er med på å legge til rette for det moderne samfunnet.

Organisasjonen

Framveksten av organisasjonen og organisering av samfunn er også et aspekt ved moderne tid og som er annerledes fra tidligere. I dette ligger det at samfunnet og den sosiale sfære blir regulert inn i kontrollbare element som kan ha gjensidig innflytelse og bestemmende funksjon overfor hverandre. Maktfordelingsprinsippet og organisering av demokrati kan være et slikt eksempel. Dette er kanskje et av de tydeligste uttrykkene for et moderne samfunn. Jeg vil avslutte med et siste punkt som kjennetegner modernitet ifølge Giddens. «Modern institutions are in various key respects discontinuous with the gamut of pre-modern cultures and ways of life. One of the most obvious characteristics separating the modern era from any other period preceding it is modernity's extreme dynamism» (Giddens 1991:16). Som vi ser av dette sitatet er et viktig aspekt ved det moderne samfunn at det i sin form er svært dynamisk, noe som er ulikt noe annet tidligere samfunn. Innbefattet i dette er også det at forandring skjer så mye raskere enn tidligere og samtidig fanger videre og dypere om seg. Det påvirker fort hele den sosiale sfæren. Denne dynamismen medfører flere fenomen som blir viktig i forståelsen av og dannelsen av identitet. Jeg skal nå se på noen fremtredende element som er med på å skape denne dynamikken. Disse er viktige ifølge Giddens, for det gjør at det moderne samfunnet skiller seg ut fra mer tradisjonelle statiske, og også kan virke truende på dannelsen av og forståelsen av ens selvidentitet.

Separasjon av tid og sted

"Separation of Time and Space: the disentangling of separated dimensions of "empty" time and "empty" space, making possible the articulation of disembedded social relations across indefinite spans of time/space". (Giddens 1991: 244). Slik beskriver Giddens det første elementet som er med på å skape denne dynamikk i det moderne samfunn. La oss ta se litt nærmere på dette. Et kjennetegn for tidligere samfunn når det gjaldt forholdet mellom tid og

stede var at disse var nært knyttet til hverandre. Den daglige rytmen og gjøremålene var knyttet til stedet og tiden på dagen, og man fulgte solens gang på himmelen. På denne måten ville ulike gjøremål og hverdagsrytme være ulik fra sted til sted alt etter hvor man var på jorden. Forandringen oppstår ved utviklingen av felles forståelse av tid, som skjer i løpet av 1900-tallet. Man er ikke lenger bundet til solens gang for å forholde seg til tid. Slik separerer man også viktigheten av hvor man er, altså sted, fra tid. Dette skjer ved innføring av globale tidssoner og en universell forståelse av tid. Innføringen og bruken av den mekaniske klokken er et tydelig uttrykk for dette. At man løsriver tiden fra stedet gjør at man får det Giddens kaller «empty time» (Giddens 1991:16-17), altså tid som er «tom» i form av å ikke lenger ha noe innhold knyttet til sted. At den sosiale samhandlingen i samfunnet ikke lenger er begrenset til at tid og sted er viktig for framveksten av den moderne organisasjonen. En fungerende global organisasjon er avhengig av at alle involverte uansett hvor man er på jorden kan samhandle. Dette er mulig med modernitetens separasjonen av tid og sted. Med en slik måte å forholde seg til tid og sted på gir det rom for stor dynamikk og mulighet for variasjon og forandring.

Disembedding, «Symbolic Tokens» og «Expert systems»

Det neste aspektet som tilfører dynamikk kalles for «disembedding». Jeg vil nå se litt nærmere på hva som menes med dette. “Disembedding: the lifting out of social relationships from local contexts and their recombination across indefinite spans of time/space” (Giddens 1991:242). Slik definerer Giddens begrepet. Men hva legger man i dette? Der man tidligere i sosiale relasjoner var begrenset til stedet og tiden man befant seg i for å samhandle med folk, er man i det moderne samfunnet ikke lenger avhengig av dette. Mye av grunnen er blant annet separasjon av tid og sted som nevnt over, men også måter man kommuniserer på. Det har skjedd en «lifting out». Disembedding består spesielt av to mekanismer. Disse er «symbolic tokens» og «expert systems» (Giddens 1991:18). Framveksten av det moderne pengesystemet er et eksempel på hva han kaller «symbolic tokens». I det moderne samfunnet har man etablert en felles forståelse for verdier som går på tvers av hva som måtte eksistere lokalt på hvert sted. Slik gjør man det mulig å samhandle mer globalt.

Mekanisme to, er framveksten av eksperter/ekspertise/ekspertsystemer eller «expert systems». «Expert systems bracket time and space through deploying modes of technical knowledge which have validity independent of the practitioners and clients who make use of them” (Giddens 1991:18). Ved utviklingen i samfunnet blir det et behov for kunnskap og også

utøvere av denne kunnskapen som går utover det folk flest kan og har kunnskap om. Dette omfatter ikke bare hverdagens tekniske utfordringer, men innbefatter også den sosiale sfæren, samspillet i et samfunn og også i forhold til dannelsen av identiteten. Som Giddens påpeker: «Expert systems are not confined to areas of technological expertise. They extend to social relations themselves and to the intimacies of the self» (Giddens 1991:18). Med dette kan det forstås sånn at der man tidligere kunne i større grad kunne stole på seg selv og sin nærmeste omgangskrets kunnskap for å leve, er man i det moderne samfunnet nå mer overlatt til andre som sitter på kunnskap som man ikke nødvendigvis har selv (Giddens 1991:30). Dette medfører at man må ha «tillit» til disse andre eller som Giddens kaller dem; «abstract systems». Som medlem av det moderne samfunnet er man avhengig av å kunne ha tillit til disse to mekanismene. Tillit i denne settingen forklares som: «Trust presumes a leap to commitment, a quality of “faith” which is irreducible» (Giddens 1991:19). Tillit er også et svært viktig element i dannelsen og forståelsen av identitet. Disse to dimensjonene som jeg har tatt for meg nå, er med på å bryte med og skape avstand fra det tradisjonelle, kjente og trygge samfunnet som tidligere var rammen for et menneskes sosiale liv. Med dette som bakgrunn skal jeg i neste avsnitt ta for meg det tredje fenomenet som er med på å skape ekstrem dynamikk i det moderne industrialiserte samfunn.

Den reflekterende dimensjon

«Reflexivity» er det begrepet Giddens bruker på den siste dimensjonen ved det moderne samfunnet. Dette kan også oversettes med å reflektere over noe. Han beskriver det slik: «Modernity’s reflexivity refers to the susceptibility of most aspects of social activity, and material relations with nature, to chronic revision in the light of new information or knowledge» (Giddens 1991:20). Med andre ord. Et trekk ved det moderne samfunnet som skaper dynamikk, er at hvert individ kan i så mye større grad enn før sette spørsmål med hvert eneste aspekt ved livet, ved hjelp av stadig ny informasjon og kunnskap. Tidligere samfunn baserte sitt levesett og virkelighetsforståelse på tradisjon og læresetninger. I alle fall i svært stor grad før framveksten av moderne opplysningstid med naturvitenskap og nytenkning innenfor filosofien. Disse nye vitenskapene og tankene skulle ta over for tradisjon og dogmer, og ble sett på som faste sannheter og kunnskap man kunne basere sin virkelighetsforståelse og liv på. Det moderne samfunnets refleksivitet gjør at man også stiller spørsmål ved for eksempel vitenskapens sannheter. Giddens forklarer dette ved å påpeke at vitenskapen i sin kjerne ikke «operer» med uforanderlige sannheter og kunnskap, men med hypoteser som må bevises (Giddens 1991:21). Han forsetter videre med å si at det dermed alltid vil være mulig å

stille spørsmål med hva man finner ut og tenker som vitenskapelig sannhet. Dette har store konsekvenser for individet når man skal hente kilder for sin egen identitet. Det konkluderes med: «The integral relation between modernity and radical doubt is an issue which, once exposed to view, is not only disturbing to philosophers but is existentially troubling for ordinary individuals» (Giddens 1991:21). Det moderne samfunnets tilnærming til sannhet og kunnskap er utfordrende for det moderne mennesket i dens dannelse og utvikling av selv-identitet.

Hvordan erfaring formidles

Tilgang til informasjon, kunnskap og erfaring er grunnleggende for refleksiviteten. Ofte kan dette også være formidlet via «ekspertter» til individet. På hvilken måte dette formidles og har blitt formidlet er det neste jeg vil ta for meg. Giddens skisserer en utvikling i hvordan erfaring og kunnskap har blitt gitt videre fra tidligere av og hvordan det blir gjort i det moderne samfunnet. «Virtually all human experience is mediated – through socialisation and in particular the acquisition of language. Language and memory are intrinsically connected, both on the level of individual recall and that of the institutionalisation of collective experience» (Giddens 1991: 23). Som vi ser av dette sitatet er formidling av erfaring nært knyttet til språket. Dette gjelder både for individet og det større kollektive samfunnet. Ved hjelp av språket som middel er mennesket i stand til å formidle erfaring til hverandre uavhengig av tid og sted. Slik kan man bringe videre kunnskap og erfaring rundt sosial praksis gjennom generasjoner. Det er spesielt to betraktninger eller «typer» språk Giddens referer til som er viktig her. Det muntlige språket er det mediet som har eksistert lengst og i tidligere samfunn, viktigst for videreformidlingen av erfaring. En slik praksis har vært nært knyttet sammen med tradisjoner og skikker som er sentrale deler i mer konservative samfunn. Mulighetene som åpnet seg ved at man tok i bruk skriftspråket gav starten til en mer uavhengighet av både tid/sted aspektet. Innen det moderne samfunn er dette av stor betydning, særlig med tanke på det trykte språket og etter hvert også det digitale. Som Giddens skriver: «The development and expansion of modern institutions were directly bound up with the tremendous increase in the mediation of experience which these communication forms brought in their train» (Giddens 1991: 24). Giddens fortsetter med å nevne ulike former som aviser, telegrafien, telefonen, radioen og til slutt også TV og video. Alle disse typene medier er uttrykk for det moderne samfunnet og ikke bare resultat av utviklingen i denne. Det er spesielt to aspekt ved dette. Det ene kaller han «*The collage effect*». Med dette menes at individet kan bli presentert med mange ulike historier eller erfaringer fra ulike steder og til ulike tider. Det som er viktig

med dette er at det løsriver erfaring fra tid og sted. Det andre aspektet kaller Giddens for: “*The intrusion of distant events into everyday consciousness*” (Giddens 1991:27). Man blir som individ utsatt for hendelser som skjer andre steder i verden og også til andre tider. Dette kan på ulik måte påvirke personen enten bevisst eller ubevisst. Med andre ord har man tilgang på erfaring som er utenfor ens egen nærmeste setting. Resultatet av dette kan være at man blir «utsatt» for mer og annen erfaring, enn det man ville blitt tidligere, som kan være med på å påvirke ens egen identitet og utvikling av denne.

Sen-modernisme, identitet og refleksivitet

I dette avsnittet skal jeg ta for meg noen betraktninger Giddens gjør om forholdet mellom det moderne samfunn og personlig identitet. Som en hovedtanke i forhold til dette skriver Giddens: «... modernity introduces an elemental dynamism into human affairs, associated with changes in trust mechanisms and in risk environment” (Giddens 1991:32). Som vi ser her tilfører den ekstreme dynamikken i det moderne samfunn, forandringer i ulike tillitsforhold man tidligere hadde til ulike «sannheter» som man støttet seg til. Dette kan være med på å skape «anxiety» i et individs sfære. Han mener derimot ikke at denne angsten eller engstelsen bare er unik for det moderne samfunnet. Den er likevel annerledes på grunn av at innholdet er forandret. Dette har en del å si for hvordan man danner identitet. Han skriver: “The reflexivity of modernity extends into the core of the self. Put in another way, in the context of a post-traditional order, the self becomes a reflexive project” (Giddens 1991:32). Det er nemlig her utfordringen for det moderne menneske kan ligge. Forandring, dannelse av identitet og nye faser av livet er ikke noe nytt. Man gikk igjennom disse i tidligere samfunn, og kunne oppleve «anxiety», eller engstelse ved disse forandringene også. Forskjellen er at disse forandringene var tettere knyttet opp mot faste riter og overgangsritualer innfelt i kulturen og samfunnet. Giddens kaller dette for «rites de passage» (Giddens 1991:33). De var kjente for alle i samfunnet og forandret seg lite. På den måten var de ikke skremmende eller skapte i så stor grad engstelse for individet som gikk igjennom disse. I dag derimot med de ulike dimensjoner og dynamikk, skapes en større usikkerhet og «anxiety» for individet. Dette fordi man nå i det moderne samfunnet ikke nødvendigvis lenger støtter seg på de samme gamle tradisjonelle ritene som før. «... the altered self has to be explored and constructed as part of a reflexive process of connecting personal and social change” (Giddens 1991:33). Man må i større grad finne ut av ting eller skape sin egen identitet selv, eller ved hjelp av hva Giddens kaller «experts». «Experts» er en del av det «abstract system», og man ser at man knytter dette sterkere til dannelsen av identitet. Giddens illustrerer dette med et eksempel om barnet som i

dagens samfunn, oftere forholder seg mer til barneleger og lærere av ulike slag, samt deres input og råd, enn til hva som gis videre fra generasjonene over dem. Framveksten av ulike former for terapi nevner han også er et slikt eksempel på denne nye bindingen til det «abstract system». utfordringen med identitet og dannelse av denne i forhold til det moderne samfunn er som følger. Individet bryter opp og fjerner seg fra rammeverket og tradisjonene man i tidligere samfunn støttet seg på. Disse tidligere forutsigbare rammeverkene blir i stedet erstattet med upersonlige, store uoversiktlige rammeverk og organisasjoner. Dette fører til at: “The individual feels bereft and alone in a world in which she or he lacks the psychological supports and the sense of security provided by more traditional settings” (Giddens 1991:33-34). Noe av løsningen på dette blir å for eksempel ty til terapi i ulike former. Dette uttrykket er et eksempel på «the reflexivity of the self» der man kan utforske, danne og gjenskape sin egen identitet i samhandling med en «expert». Å danne identitet i det moderne samfunn blir et refleksivt prosjekt. Man har mulighet til hele tiden å stille spørsmål ved sin egen identitet. Dette kan være både positivt og negativt. Jeg har nå tatt for meg ulike aspekt ved det moderne samfunnet som har betydning i forhold til dannelsen av identitet. I neste del vil jeg gå mer inn på hvordan denne dannes.

2.3.2. Hvordan identitet dannes, jamfør Giddens.

Hvordan identitet dannes og hva det består i er noe av det jeg skal befatte meg med i følgende del. Utgangspunktet for identitetsdannelse er at vi som mennesker til enhver tid mer eller mindre er bevisst på hva vi gjør og hvorfor vi gjør så. De sosiale samhandlingene som man møter, opplever og som skapes i hverdagslivet, er hele tiden gjenstand for refleksiv observasjon. Observasjonene tolkes på ulike nivå. «In other words, agents are normally able, if asked, to provide discursive interpretations of the nature of, and the reason for, the behaviour in which they engage» (Giddens 1991:35). Giddens peker på to element som ligger til grunn for at mennesket er i stand til å reflektere over egen oppførsel. Disse kaller han for «practical consciousness» og «discursive consciousness». «Practical consciousness» handler om kunnskap/visshet som også er gjenkjennbar, som man tar med seg i og benytter seg av for å fungere i hverdagen. Denne kunnskapen/vissheten er så godt integrert at man ikke er bevisst denne (Giddens 1991:36). «Discursive Consciousness» handler om at man som individ har evnen til å tolke og formidle kunnskap, visshet og erfaring inn i de relevante ulike sosiale sammenhenger. Man har et bevisst forhold til at man lever i en setting og denne er gjenkjennbar og man kan reflektere over det. Dette er utgangspunkt for den neste del.

“*The narrative of self-identity*” og “*The reflexive project*».

“Self-identity, in other words, is not something that is just given, as a result of the continuities of the individual’s action-system, but something that has to be routinely created and sustained in the reflexive activities of the individual”. (Giddens 1991:52) Som vi ser av dette sitatet skapes identitet gjennom en reflekterende prosess. Den er heller ikke statisk, men dynamisk og må holdes vedlike og gjentas. Dette kalles også *the reflexive project*, eller på norsk, det reflekterende/refleksive prosjekt. Dette dreier seg også ikke bare om den indre identitet i et individ, men favner og kroppen og klær, som til sammen utgjør det ytre uttrykket og også en kilde for identitet. Giddens skriver også om at dannelsen av identitet handler om å ha evnen til å «fortelle» og å kunne holde fast ved sin egen *narrative of self-identity* eller identitetsfortelling. Hver eneste person har en pågående historie om seg selv knyttet til sin selv-identitet, et resultat av det reflekterende prosjekt. Denne «fortellingen» er sårbar fordi det finnes også andre ulike historier som vi kan fortelle om oss selv. Denne variasjonen i og med ulikt mulig innhold er en del av dynamikken, men også risikoen (Giddens 1991:54-63). I denne prosessen er navnet til en person et av elementene. Navnet kan si noe om hvem man er og for eksempel hvor man hører hjemme. Dette er likevel bare en del av det refleksive prosjekt. Hvordan man klarer å forholde seg til ulike hendelser, opplevelser og erfaringer spiller også sterkt inn. Giddens skriver:

“A person’s identity is not to be found in behaviour, nor – important though this is – in the reactions of others, but in the capacity *to keep a particular narrative going*. The individual’s biography, if she is to maintain regular interaction with others in the day-to-day world, cannot be wholly fictive. It must continually integrate events which occur in the external world, and sort them into the ongoing “story” about the self”.
(Giddens 1991:54)

Å på en god måte forholde seg til nye og ulike erfaringer og opplevelser er som vi ser essensielt. Hvordan man klarer å takle disse er derfor avhengig av ulike ting. Jeg skal nå se på noen slike, samt også vise noen punkt som kan være til hinder.

Grunnleggende trygghet – Ontological security

Ontological security and trust, eller oversatt; grunnleggende/prinsipiell trygghet og tillit er svært viktig for ett menneskes identitet. Denne sikkerheten innehar i seg en visshet og kunnskap om hvordan ting “skal» være i hverdagen. «Practical consciousness is the cognitive and motive anchor of the feelings of *ontological security* characteristic of large segments of

human activity in all cultures” (Giddens 1991:36). Som vi ser er gjenkjennbar, praktisk kunnskap og visshet om at de dagligdagse elementene man omgir seg med, svært vesentlig for å oppleve prinsipiell trygghet. Dette er nemlig med på å demme opp eller skjerme for motpolen til trygghet, som er angsten eller engstelsen, «the anxiety». Giddens skriver: «On the other side of what might appear to be quite trivial aspects of day-to-day action and discourse, chaos lurks. And this Chaos is not just disorganisation, but the loss of a sense of the very reality of things and of other persons” (Giddens 1991:36). Som vi ser her er det ikke bare de faste strukturene som skaper trygghet, men også virkelighetsoppfattelse og ulike relasjoner til andre mennesker blir vesentlige her. Men det er også mer rundt grunnleggende trygghet enn bare «practical consciousness». Her støtter Giddens seg på Harold Garfinkels forskning. «Practical consciousness» gir individet holdepunkter å kunne orientere sin egen forståelse av hverdag mot, men som Giddens påpeker er dette kanskje ikke først og fremst et rent kognitiv fenomen, men mer et emosjonelt. Bare ren kognitiv forståelse og tenkning vil ikke bringe med seg eller gi prinsipiell trygghet. Man må også ha en indre tro på dette som støttes av følelsene. Dette skapes ifølge Giddens slik: «Trust in the existential anchorings of reality in an emotional, and to some degree a cognitive, sense rests on confidence in the reliability of persons, acquired in the early experiences of the infant” (Giddens 1991:38). Uttrykket for denne grunnleggende tilliten henter Giddens fra psykologen Erik Erikson og kaller dette «basic trust». *Basic trust* er den grunnleggende tilliten som spedbarnet utvikler i sin interaksjon med omsorgspersonene de helst har rundt seg, enten dette er foreldre eller andre. Utviklingen av denne tilliten har mye å si for selv-identiteten. «As developed through the loving attentions of the caretakers, basic trust links self-identity in a fateful way to the appraisals of others” (Giddens 1991: 38). Den grunnleggende tilliten utvikles gjennom de faste rutinene, tilstedeværelse og oppmerksomheten til omsorgspersonene. Mangelen på sådan kan være ødeleggende for å utvikle *basic trust*. Giddens konkluderer med at: «The establishing of basic trust is the condition of elaboration of self-identity just as much as it is of the identity of other persons or objects” (Giddens 1991:41-42). Med dette menes det at mekanismene for å utvikle grunnleggende tillit er overførbart også i forhold til den voksne persons identitetsprosesser.

Anxiety i sine ulike former og et hinder i identitetsfortellingen

I denne neste delen vi jeg ta for meg hva Giddens skriver rundt «anxiety» som er motpolen og trusselen til «ontological security». Som en ramme for å forstå «anxiety» må man se det i forhold til den prinsipiell tryggheten som individet utvikler, og ikke spesifikt til enkelt

fenomen som representerer fare. Dette andre kaller man heller «Fear». Giddens bruker Sigmund Freud sin forklaring på frykt når han skiller mellom engstelse og frykt. Frykt knyttes til et spesifikt objekt eller situasjon, mens «anxiety» ikke har en konkret «adresse» eller objekt. «As Freud says, anxiety, in contrast to fear, ‘disregards the object’: in other words, anxiety is a generalized state of emotions of the individual” (Giddens 1991:43). Som vi ser her kan *anxiety* altomfattende for individets følelser. Giddens forklarer videre hvordan Freud skiller mellom «Anxious readiness» og «anxiety». Den første tilstanden er med på å gjøre kroppen klar for aksjon, eventuelt for å takle en konkret fare. «Anxiety» derimot fungerer paralyserende. «...anxiety itself is inexpedient, and tends to paralyze relevant actions rather than generate them” (Giddens 1991:44). En “egenskap” ved “anxiety” er at den er utydelig og gjerne diffus. Siden den sjelden er knyttet til et spesielt objekt eller situasjon kan det koble seg til andre situasjoner, hendelser og objekt som er noe lignende med hva som i utgangspunktet skapte en angst reaksjon. Slik kan et individ oppleve engstelse overfor noe annet som det ikke er grunnlag for å ha slike følelser om eller rundt. Et annet aspekt er at «engstelse» kan også være knyttet opp til relasjoner med andre mennesker. Giddens skriver: “Anxiety is felt as a ‘cosmic’ experience related to the reactions of others and to emerging self-esteem. It attacks the core of the self once a basic security system is set up, which is why it is so difficult for the individual to objectify it” (Giddens 1991:45). I utviklingen av identiteten er andres reaksjoner og tilbakemeldinger en viktig del. Det har innvirkning på den fremvoksende selvtilliten/selvfølelsen som også er en del av identiteten. Det er likevel den reflekterende prosessen og ens egen «narrativ» og evnen til å holde på denne som er drivkraften. Det er i denne prosessen «anxiety» er et hinder.

«Guilt» og «Shame»

Det er også to andre beslektede begreper som er verdt å ta med. «Guilt» eller skyld på norsk, er et fenomen som er knyttet til «anxiety». «Guilt is anxiety produced by the fear of transgression: where the thought or activities of the individual do not match up to expectations of a normative sort” (Giddens 1991:64). Med andre ord kan ens handlinger eller tanke som ikke lever opp til egne eller andres forventninger skape engstelse. Dette er noe som først og fremst appellerer til ens ytre handlinger. «Shame» eller skam, derimot taler mer direkte til identiteten. Dette fordi den bryter inn i en persons narrativ og utfordrer denne og man kan «sitte» igjen med spørsmålet om ens egen fortelling er god nok. Giddens skriver: “Shame bears directly on self-identity because it is essentially anxiety about adequacy of the narrative by means of which the individual sustains a coherent biography” (Giddens 1991:65).

Skam utfordrer også den grunnleggende tilliten. «Shame and trust are very closely bound up with one another, since an experience of shame may threaten or destroy trust” (Giddens 1991:66). Skamopplevelse og refleksjonene rundt slikt kan være et hinder for å skape tillit, og tillit er som nevnt en grunnstein i det refleksive prosjekt rundt ens identitetsfortelling. Der skam og skyld utfordrer identitetsbiografien er begrepet, eller opplevelsen av stolthet, en motvekt. Stolthet (forstått som: å være stolt over) eller «pride» som Giddens bruker, forklares som og har følgende innvirkning på vår identitetsfortelling: «... pride, or self-esteem: confidence in the integrity and value of the narrative of self-identity. A person who successfully fosters a sense of pride in the self is one who is able psychologically to feel that his biography is justified” (Giddens 1991:66).

Pure Relations

I dette avsnittet skal jeg vende øynene bort fra det refleksive prosjektet og utover og ta for meg fenomenet *Pure Relations* eller på norsk, *rene relasjoner*. Dette sammen med de tidligere nevnte fenomener, er et sentralt element for ethvert menneske i sin dannelselse av identitet. «The pure relationship is a key environment for building the reflexive project for the self, since it both allows for and demands organised and continuous self-understanding – the means of securing a durable tie to the other» (Giddens 1991:186). Men hva går dette ut på? For det første er denne typen relasjon ikke knyttet til noen ytre rammer, verken økonomiske eller sosiale. Partene er uavhengige ytre sett av hverandre. Et annet kjennetegn er at personene i relasjonen har denne relasjonen på grunnlag av hva de kan gi hverandre. Så lenge det er balanse og symmetri mellom partene er det en trygg relasjon, i motsatt fall en utfordrende. En ren relasjon er også refleksiv i sin form. Det vil si at den er til stadighet gjenstand for refleksjon og vurdering av begge parter. Dette krever felles forpliktelse og også en kjerne av likhet eller gjensidighet i hva partene er villig til å gi. Tillit til hverandre er også essensielt, noe som bare bygges gjennom at individene opplever at de kan stole på den andre og at dette går begge veier. Fraværet av dette er truende for den rene relasjonen og utfordrer også det refleksive i denne. Videre kan det også være ødeleggende for det refleksive prosjektet rundt individets identitet (Giddens 1991:89-98).

Jeg har nå sett på ulike elementer som er essensielt for og i en person identitetsfortelling og prosessene rundt dette. Neste del skal ta for seg semiotikken.

2.4. Semiotikk – hva er det?

I denne delen skal jeg ta for meg hva semiotikk er og gi et kort innblikk i noe av teorien rundt fenomenene. Spesielt kommer lingvisten og semiotikeren Ferdinand de Saussure til å ha en særplass her. Det er fordi han sammen med Charles S. Peirce er foregangspersoner for semiotikken. Jeg kommer til å benytte meg av semiotikk som metode i analysedelen.

Semiologi eller semiotikk stammer fra det greske ordet *semeion* som betyr tegn (Bignell 2002:1). I boken *Understanding theology and popular culture* (2005) definerer Gordon Lynch semiotikk på følgende måte: «Semiotics is the study of how meaning is constructed through the content and ordering of signs within a text» (Lynch 2005:139). Dette handler om hvordan mening konstrueres ut fra ulike språk tegn og sammensetningen av disse. Lynch forklarer videre at anvendt på populærkultur og med en forståelse av at «signs» eller tegn kan være «anything which produces meaning» (Lynch 2005:139), kan man utvide begrepet tegn til både muntlig og skriftlige tekster og språk, fysiske handlinger, lyder, materielle gjenstander og visuelle bilder. Dermed også film. Alle disse eksemplene på tegn kan være med å formidle mening (Lynch 2005:139). Semiotikken vil da prøve å finne fram til hva mening som blir kommunisert gjennom bruk av ulike språk/tegn, og skapt når man da setter sammen eller kombinerer ulike tegn. Dette er målet når man skal prøve å analysere for eksempel en tekst, film eller bilde ut fra semiotisk tilnæringsmåte. Det er også viktig å kunne spørre seg hva semiotikk har å gjøre med identitet og dannelse av denne. I boken *Media Semiotics – an introduction* (2002) kommenterer Jonathan Bignell dette slik: «All of our thought and experience, our very sense of our own identity, depends on the systems of signs already existing in society which give form and meaning to consciousness and reality. Semiotics reminds us, for example, that it is language which enables us to refer uniquely to ourselves by giving us the sign “I”, and that language gives us the words which divide up our reality in meaningful ways» (Bignell 2002:7). Som vi ser her viser Jonathan Bignell, etter min mening, at det er en sammenheng mellom språket og tegnene og identitet og dannelse av denne. Det er gjennom blant annet språket at man former identitet, noe som vi også kan se hos Giddens sine tanker om dannelse av identitet som jeg har skrevet om tidligere i teoridelen. Jeg vil nå gå litt videre og ta for meg noen av Ferdinand de Saussure sine tanker rundt tegn, språk og semiotikk.

2.4.1. Ferdinand de Saussure – om verbalspråket og semiologi.

En de første personene som var spesielt opptatt av språket og tegnene var språkforskeren Ferdinand de Saussure (1857-1913). Han var fra Sveits og var særlig opptatt av det muntlige

og skriftlige språket. Et av begrepene han «skapte» var *semiologi*. Semiologi handler om tegnlære. Som Gripsrud beskriver i boken *Mediekultur, mediesamfunn* (2011), er da tegnlære ifølge Saussure: «..., er et tegn en helhet bestående av et materielt uttrykk og et immaterielt (idèmessig) innhold. Uttrykket er altså streker, prikker, figurer, lydbølger eller hva som helst annet fysisk, mer eller mindre håndgripelig, som vi forbinder med en eller annen ide eller forestilling» (Gripsrud 2011:117). Hva tegnene gir oss av mening er ikke alltid oss bevisst, men dette handler mer om koder eller regler som vi har lært en gang tidligere. Dette kalles konvensjoner, som er en felles forståelse av hva tegnene skal bety innenfor et gitt fellesskap. «En kode er en regel eller konvensjon som forbinder et uttrykk med et innhold» (Gripsrud 2011:117). Saussure var som sagt lingvist og det er derfor greit å kunne kommentere noe av forskjellen mellom verbalspråk og bilder. Innenfor verbalspråket kan man godt si at det ikke trenger å være noen sammenheng mellom ordet og lyden av ordet. Det betyr, ifølge Saussure: «...at forholdet mellom uttrykket og innholdet er *arbitrært*, det vil si vilkårlig eller, enklere, tilfeldig» (Gripsrud 2011:118). Man kan illustrere dette med ordet *hund* som eksempel. Dette ordet har mange versjoner alt etter språk. Det skrevne ordet/tegnene som utgjør *hund* har ingen likhet med en hund i virkeligheten. Det som gjør at vi da ser for oss en hund er at vi en eller annen gang har fått tillært at ordet/tegnet *hund* har en viss betydning og vi har et bilde av hva ordet *hund* skal bety. Annerledes er det med bilder, film eller visuelle tegn. Her blir det mer konkret og det uttrykket man da ser vil man da knytte innhold til. Man ser en sammenheng av tegn som man da forstår og ser som *hund*. Denne forskjellen på verbalspråk og visuelle tegn er verdt å merke seg.

To andre begreper som vi finner hos Saussure sin lære om semiologi er *denotasjon/Signifier* og *konnotasjon/signified*. Jeg skal nå forklare disse litt nærmere. Denotasjon handler om et tegns direkte betydning. Det vil si hva tegnet sånn med en gang har av mening. Man kan kanskje kalle det den første betydningen. Konnotasjon handler mer om et tegns indirekte betydning. Det kan forklares som hva et tegn har av betydning i tillegg til den denotative meningen, det vil si hva som assosieres ved tegnet ut ifra en felles konvensjon (Bryman 2008:531). Når det er sagt er det viktig å påpeke som følgende: «Konnotasjoner er kulturelt etablerte, kodifiserte, felles-assosiasjoner om en vil, mens assosiasjoner er individuelle, personlige» (Gripsrud 2011:120).

Semiologiens pragmatiske dimensjon

Semiologiens pragmatiske dimensjon eller rammen rundt hva som blir kommunisert, har mye å si for hvordan budskapet og tegnene skal forstås/ha av innhold. Dette blir særlig aktuelt når vi snakker om begrepet *kultur*. Kultur kan defineres som et kodefellesskap, noe som har direkte tilknytning til semiotikken. Hvordan man skal skjønne et budskap er regulert eller bestemt av det han kaller for *koder*. Koder er da konvensjoner eller felles forståelse av et tegns betydning innenfor et fellesskap. I en større sammenheng som nasjonal eller også enda større, internasjonal, blir kodene og forståelsen av disse ekstra viktige. Uten å vite om eller å ha noenlunde samme kodefellesskap står man i fare for å misforstå eller ikke få med seg hva som egentlig kommuniseres. Det blir da viktig å kunne tilegne seg en viss faktakunnskap for å kunne skjønne konnotasjonene. Slik kan man bedre bli i stand til å være både mottaker og sender av et budskap (Gripsrud 2011:120-121).

Tegn får mening gjennom motsetninger

Et annet viktig aspekt ved Saussure sine tanker rundt semiologi er hvordan meningen i språktegnene dannes. Kort fortalt er det forskjellene eller motsetningene i og mellom begrepene og tegnene, satt i et større system, som skaper meningen eller innholdet. Dette kommenterer Gordon Lynch som en av to viktige konsept innen semiotikk. Forskjeller, kontraster og motsetninger er med på å skape meningsinnhold til tegnene (Lynch 2005:140-141).

Metonymi

“Metonymy is a process of association between signs in which a sign symbolically represents an object or concept of which it is a smaller part” (Lynch 2005:142). Med andre betyr dette at for eksempel en «mottaker» ser et tegn og gjør seg forskjellige assosiasjoner rundt dette tegnet som blir uttrykt. Dette tegnet er i utgangspunktet en liten del av et større innhold, men assosiasjonene eller konnotasjonene som blir gjort eller ligger i konvensjonen rundt tegnet, gjør at man ser tegnet som noe mer enn bare det som vises. Lynch viser til eksemplet «wheels» som da viser til en utvidet mening i form av «car» (Lynch 2005:142). Et annet eksempel kan være tegnene for en stjerne og fargene rød, hvit og blå som da satt sammen gjerne vil henvise på USA. Oppsummert kan man kanskje si at Lynch mener tegn kan kommunisere større mening enn bare i kraft av sitt eget symbols forståelse og mening. I boken *Semiotics – the basics* (2007), kommenterer også Daniel Chandler at «metonymy» eller metonymi på norsk, også kan ha motsatt funksjon. Det vil si at en ide, institusjon eller annet

som er abstrakt også kan ha og vise til en direkte eller konkret tilstand og språk tegn (Chandler 2007:129-132).

Semiologi eller nå mer brukt, Semiotikk handler om tegn, bruken av disse og tegnenes betydning. De viktigste bidragsyterne er Ferdinand de Saussure og Charles S. Peirce som på hver sine måter og ut ifra ulike innfallsvinkler har skapt det vi i dag omtaler som semiotikk. Når man kommuniserer et uttrykk eller budskap, enten det handler om et publikum eller også i forhold til individets utvikling av identitet, bruker man tegn av ulike slag blir definert av ulike koder. Hvordan man forstår disse og i hvilken sammenheng man kan og skal forstå disse har mye å si for hva man legger av meningsinnhold i dem. Å ha kunnskap om kulturen eller kodefelleskapet blir da fordelaktig for å virkelig skulle forstå hva som er meningsinnholdet i hva som blir kommunisert. Det er nettopp derfor semiotikken blir så viktig.

3. Metodedel

Siden stoffet og materialet mitt er fiksjon og at jeg benytter meg av de multimodale tekstuttrykkene film og tegneserie, gjør det at dette blir et litteraturstudie. Det er da ingen empiri å forholde seg til annen enn det som eventuelt er forsket på tidligere.

3. 1. Semiotiske vurderinger

Som jeg nevnte i innledningsdelen er semiotisk analyse verktøyet mitt. Jeg skal lete etter og trekke fram uttrykk og tegn som innehar ulik mening og skaper mening ut ifra sin sammenheng. Semiotikk handler om språk, og det er det som også er hovedaktøren identitetsprosessen. Semiotikken åpner også for å tolke tegnene og se dem i forhold til andre settinger. Som en forberedelse av «verktøyet» har jeg gjort en vurdering i forhold til hva slags begreper jeg bruker og hvor jeg henter dem fra. Til tross for at det finnes to hovedretninger, har jeg da som nevnt i teoridelen valgt Ferdinand de Saussure. Begrunnelsen for dette er at Saussure og hans retning er mer «regelstyrt». Språket er et system med faste konvensjoner. Dette må til for å gi mening og for å hindre misforståelser. I forhold til superhelters og eventyrfigurers identitet er dette, etter min mening, særlig viktig for å kunne forstå disse uttrykkene. Charles S. Peirce ville nok passet godt sett med sen-modernistiske øyne, da han mener at alt er tegn, som kan tolkes og assosieres rundt. Likevel kan det bli en utfordring når figurene bryter med konvensjonene og at alt har et individuelt konvensjonsgrunnlag. Hvordan skal man da forstå deres mening og identitet som publikum? Jeg mener derfor at Saussure og

retningen han representerer passer best å bruke som grunnlag for den semiotiske analysen. Det kreves visse faste tolkninger og konvensjoner for å skjønne identitetsuttrykkene til superheltene.

3.2. Operasjonalisering av teori fra Giddens

Jeg har som sagt valgt semiotisk analyse fordi språk og tegn og tolkning og forståelse har mye til felles for psykoanalysen. Denne ligger til grunn for identitetsteorier og grunnlag for sosiologi slik for eksempel Giddens ser det. Det er dermed også sammenheng med senmodernismen og hvordan man konstruerer identitet her. Identitet skapes gjennom det refleksive prosjekt og dette er nært knyttet til språk, det er faktisk en forutsetning for å klare dette. I analysedelen kommer jeg til å bruke ulike begreper og fenomener fra Giddens teori som jeg synes forklarer og viser bakgrunnen for prosessene rundt dannelse og utvikling av identitetene hos superheltene.

3.3. Materialet

Når det gjelder materialet rundt Captain America og Iron Man er det mye å ta av. De har mange år bak seg med blant annet filmer og tegneserier, både i virkeligheten og narrativt sett. Jeg har derfor da valgt å hente materialet mitt for analysen spesielt i fra Marvels siste film; *Captain America: Civil War* (2016). I tillegg til superheltene Captain America og Iron Man, tar jeg da for meg to scener som jeg mener vil hjelpe for at jeg skal kunne besvare problemstillingen min. Scenene har jeg kalt *Møtescenen* og *Sluttoppgjørsscenen*. Disse sekvensene viser noen viktige begivenheter og endringer i superheltenes narrativ og uttrykk. En nærmere beskrivelse av innholdet i scenene gir jeg i analysedelen. Når det er sagt er det likevel viktig for meg å poengtere at jeg analyserer scenene med superheltenes store mengde av historier og publikasjoner som et bakteppe, og kommer til å hente inn relevant informasjon herfra som støtte. Grunnen er at begge to har lange fortellinger og en forhistorie bak seg som ikke kan sees bort ifra når jeg analyserer.

3.4. Å bli kjent med stoffet

Marvel-universet rundt Captain America og Iron Man er enormt. For å sette meg inn i dette har jeg sett filmene som er utgitt av Marvel de siste årene på nytt igjen, gjort notater og lett etter eksempler, sekvenser og handlinger som kan være med på å illustrere identitetsprosesser. Jeg har også anskaffet flere av tegneseriene og grafiske novellene for å studere skikkelsene og

historiene mer inngående. I tillegg er det svært mye stoff på internett, både fra fans, kritikere, intervjuer med skuespillere og produsenter, samt også selve Marvel-industrien som jeg har prøvd å skaffe meg en viss oversikt over. Utfordringen her er å finne fram til innspill som er nyttig og relevant. Løsningen har vært å vurdere stoffet opp mot hverandre og også ta med i betraktningen hvem som står bak det informasjonen.

4. Analysen

«På hvilken måte kan superhelter forstås som uttrykk for identitetsprosesser i sen-moderne kontekst?»

I analysedelen skal jeg jobbe med å vise hvilke element er med på å skape superheltenes identitet, hva som forandrer dem og se på grunnene for disse endringene. For å gjøre det mest mulig oversiktlig har jeg som nevnt valgt å dele analysen inn i flere ulike deler ved hjelp av underspørsmål. Det første underspørsmålet er som følger:

4.0. Underspørsmål 1:

«Hvilke elementer og tegn brukes for å konstruere identiteter hos de utvalgte superheltene i The Avengers?»

I den første hoveddelen av analysen skal jeg se på hvilke element fra semiotikken som er med på å danne skikkelsenes identitet og eventuelle endringer. Dette blir en analyse ut fra tegnenes språk og hva de har av mening. Jeg kommer som nevnt tidligere til å støtte meg på retningen som Saussure og hans «etterfølgere» representerer. Denne delen vil også inneholde flere sammendrag fra historiene til de valgte superheltene. Dette fordi det er nødvendig å ha med en del bakgrunnskunnskap for at forståelsen av de ulike elementene fra semiotikken jeg bruker, og identitetsteorien skal gi den rette meningen.

4.1. Presentasjon av grunnmaterialet. Fortellingene om The Avengers.

Delene jeg kort presenterer nå, er med fordi de forteller fellesthistorien til Captain America og Iron Man. Denne strekker seg over flere år i Marvel-universet. Dette er et viktig bakgrunnsteppe for å kunne se sammenhengene i identitetsprosessen, det reflekssive prosjektet. Marvel har til nå laget fire filmer som dekker fellesthistorien. Hendelsesreferatene er basert hovedsakelig på disse:

Filmer:
- The Avengers (2012)
- Captain America: The Winter Soldier (2014)
- The Avengers: Age of Ultron (2015)
- Captain America: Civil War (2016)

The Avengers

The Avengers starter i hovedkvarteret til SHIELD: *Strategic Homeland Intervention, Enforcement, and Logistic Division*. Her testes artefakten kalt «The Tesseract», en kube med enorm mystisk kraft. Hovedmotstanderen i filmen er den norrøne guden Loki, som stjeler kuben og Nick Fury, sjef for SHIELD, kaller sammen *The Avengers*. Disse består av Captain America, Iron Man, Hulk, Hawkeye, Black Widow (eneste kvinne i gruppen) og Thor. Underveis i filmen stiller spesielt Iron Man og Captain America seg undrende til hvorfor SHIELD i utgangspunktet hadde artefakten og hva de skulle gjøre med den. Det viser seg at man vil utvikle våpen basert på den fremmede teknologien/artefakten. Dette setter i gang en opphetet krangel mellom de ulike medlemmene i The Avengers og en kime til mistillit til institusjonen SHIELD er sådd. Resten av filmen tar for seg hvordan de likevel sammen kjemper mot Loki og stopper hans planer med å overta jorden ved hjelp av en utenomjordisk styrke. Selv om heltene og menneskeheten vant og man feirer det, har det likevel kostet i form av store ødeleggelser og tapte liv. Denne dobbeltheten uttrykkes også helt i slutten av filmen der vi som publikum får se forskjellige deler av en skjerm med samtidige intervjuer av mennesker som forteller hva de synes om The Avengers. Akkurat denne scenen kan være et godt eksempel på Giddens *collage effect* og at erfaring, eller i dette tilfellet, nyheter invaderer et individs bevissthet.

Captain America: The Winter Soldier

I denne filmen blir organisasjonen SHIELD forsøkt utslettet og overtatt innenfra av en ond organisasjon kalt HYDRA. HYDRA oppstod under 2. Verdenskrig, men man trodde Captain America og de allierte hadde nedkjempet denne. Det oppstår indre krig i organisasjonen. Captain America som nå er en del av SHIELD, står ovenfor et stort problem og dilemma der han ikke lenger vet hvem han kan stole på og hva organisasjonen hans står for. Han velger å bryte ut og stopper fiendeorganisasjonen sammen med flere andre helter. Det viser seg imidlertid at en av agentene til HYDRA som kalles *The Winter Soldier* spiller en vesentlig

rolle. Etter flere konfrontasjoner oppdager Captain America at dette er hans gamle barndoms- og bestevenn og medsoldat fra 2. Verdenskrig, James Buchanan «Bucky» Barnes. Man trodde han var blitt drept under et oppdrag tidligere, men var i stedet blitt tatt til fange av sovjetisk militære som hjernevasket og eksperimenterte, holdt han kunstig nedfrost til de trengte ham til ulike oppdrag. I ettertid ble The Winter Soldier også et verktøy for HYDRA. Mot slutten begynner «Bucky» å gjenkjenne Steve, men i kampens hete forsvinner han, fortsatt forvirret og ute av stand til å huske. Rogers forsøker i ettertid å finne igjen kameraten sin, men lykkes ikke i første omgang med dette.

The Avengers: Age of Ultron

Her er alle superheltene fra The Avengers samlet igjen og de jakter på restene etter organisasjonen HYDRA. Letingen leder dem til det fiktive Sokovia et sted i Øst-Europa. Der løser de oppdraget sitt og drar tilbake til New York og Iron Mans tilholdssted som er den nye basen til The Avengers. Tony som ønsker varig global fred har prøvd å utvikle et forsvarsverk som skal beskytte jorden mot angrep fra andre dimensjoner og verdensrommet. Dette er basert på Kunstig Intelligens (AI). Forsøket slår veldig feil og i stedet blir Ultron skapt. Dette er en skapning med Kunstig Intelligens som knytter seg til internett og ulike roboter og setter seg som mål å utslette menneskeheten. Vesenet flykter til Sokovia og starter sin utslettende oppgave derfra. Superheltene klarer til slutt å vinne over Ultron og utslette skapningen. Dessverre i prosessen fører dette til store ødeleggelse og tap av mange menneskeliv. Sokovia-hendelsen gjør sterkt inntrykk på superheltene og verdenssamfunnet begynner også å reagere.

Captain America: Civil War.

The Avengers jakter på terrorister i Afrika. Selv om de lykkes går det likevel galt og mange uskyldige mennesker blir drept. Verdenssamfunnet reagerer kraftig og krever at The Avengers skal la seg underlegge et råd utgått av FN som skal bestemme hvor og når de skal involvere seg. I tillegg vil man registrere alle mennesker med ekstra evner eller egenskaper. Disse kravene fra verdenssamfunnet blir uttrykt i et dokument/avtale. Til gruppens overraskelse er Tony Stark/Iron Man en pådriver for dette. Det oppstår indre uenighet og konflikt da halvparten er med på å skrive under mens den andre ikke er villig til det. Gjennom ulike hendelser spisses konflikten som ender med åpen strid. Flere av de som støtter Captain America blir tatt og satt i fangenskap. Parallelt dukker også «Bucky» eller *The Winter Soldier*. Han slutter seg til Captain America. Underveis i historien kommer det fram at det er han som

drepte foreldrene til Tony Stark. Dette fører til ny kamp mellom Captain America som vil beskytte «Bucky», og Iron Man som vil ha hevn. Filmen ender med at Captain America og Bucky forlater en såret Tony Stark, flykter, befri sine allierte fra fangenskap og søker eksil i Wakanda.

4.2. Captain America – En analyse av en amerikansk superhelt.

I denne delen tar jeg for meg Captain America og skal se på hvilke semiotiske tegn og elementer som er med på å konstruere denne superheltens identitet. Som bakgrunn gis en beskrivelse av opphavet til Captain America, da det har mye å si for dennes uttrykte identitet slik man som filmpublikum eller leser av tegneserier/grafiske noveller og bøker får presentert det. Materialet hentes fra ulike medium: Marvels nettsider om Captain America⁹, den første filmen som Marvel utga; *Captain America: The first Avenger* (2011)¹⁰ og boken *Marvel – The Avengers Encyclopedia* fra 2015. Jeg kommer så etter hvert til å bruke eksempler fra filmene som jeg har presentert tidligere. Det er verdt å få med at Captain America som tegneseriehelt ble til i 1941 som en av de første som ble til og virkelig slo an hos publikum. Dette er under 2. Verdenskrig, og leseren kunne følge Captain Americas kamp mot Nazityskland selv om USA i virkeligheten enda ikke aktivt hadde blitt med i krigen (Gibson, Huxley, Ormrod 2015:4).

4.2.1. Steve Rogers – Starten på Captain America.

Steve Rogers, Captain Americas virkelige navn blir vi kjent med i begynnelsen av 2. Verdenskrig. Rogers, vil verve seg for å kjempe mot Nazistene. Dette er vanskelig fordi han er spinkel, liten. Til slutt møter han en tysk-jødisk forsker og professor som heter Abraham Erskine. Han har måttet flykte fra Tyskland og er blitt ansatt av den amerikanske regjeringen for å utvikle, gjennom et forskningsprosjekt med militæret, den optimale supersoldat. Forsøksobjektene gis et *Supersoldat-serum* som forbedrer personens fysiske egenskaper¹¹. Erskine er overbevist om at Steve er den beste kandidaten og velger han, da han har de indre kvalitetene som professoren ser etter. Disse er da blant annet, intelligens, offervilje, tapperhet, mot, ærlighet og lojalitet. Under denne prosessen med å gi supersoldatserumet, møter man også faren til Tony Stark (Iron Man) Faren til Tony, heter Howard Stark og er en av oppfinnerne og sponsorene som jobber for den amerikanske hæren med å forske på og utvikle

⁹ http://marvel.com/characters/8/captain_america + [http://marvel.com/universe/Captain_America_\(Steve_Rogers\)](http://marvel.com/universe/Captain_America_(Steve_Rogers)) (besøkt sist: 02.04.16)

¹⁰ http://marvel.com/movies/movie/125/captain_america_the_first_avenger (besøkt sist: 02.04.16)

¹¹ http://marvel.com/characters/8/captain_america (besøkt sist: 02.04.16)

våpen og utstyr. Eksperimentet med Rogers en suksess, og man har skapt Captain America. Målet videre for hæren er å skape flere soldater som Rogers, men Erskine drepes av en spion for Nazistene og Rogers er den eneste supersoldaten som hæren får. Når dette skjer blir Rogers sett på som for viktig til å dra ut i krigen og blir i stedet sendt på rundtur i USA for å verve soldater og samle inn penger til krigen. I den sammenheng blir han framstilt som Captain America, kledd i kostyme som har svært store likheter med det amerikanske flagget. Fargene på kostymet er rødt, hvitt og blått, og da i en stripefasong. Samtidig har han også en stjerne på brystet og en stor «A» på hjelmen. Vendepunktet for Rogers blir da han er ved fronten med en opptreden for soldatene som kjemper der. Her får han vite at mange allierte soldater er tatt til fange av *Hydra* som er nazistenes forsknings- og våpendivisjon. Denne er ledet av Johann Schmidt, eller også kalt *Red Skull*, som også har blitt modifisert med en forsøksutgave av supersoldat-serumet. Dette er skurken Captain America hovedsakelig sloss imot resten av krigen. Red Skull er motstykket og motsetningen til Rogers. Slik blir da den ene symbolet på ondskap, tyranni og maktmisbruk, mens den andre parten blir representant for demokrati, godhet og selvoppofrelse. Hydra har assosiasjoner til et av de legendariske monstrene ifra gresk mytologi og legenden om Herkules. Hydraen terroriserer folk og et av kjennetegnene på dette monsteret er at det har mange hoder. For hvert hodet som Herkules kuttet av vokste to nye ut igjen. Dette gjøres det og et poeng av i flere av filmene også. Jo flere deler av organisasjonen «de gode» klarer å stoppe, jo flere dukker opp igjen. Captain America klarer å redde de fangne soldatene og også sin beste venn som heter James Buchanan «Bucky» Barnes. Barnes har tidligere vervet seg og har vært en stund ved fronten. Denne kameraten blir en gjenganger i flere av de senere historiene om Captain America, selv om denne filmen viser at han på et oppdrag, blir savnet og kanskje dør. Fenomenet «pure relation» synes jeg er en god beskrivelse på denne relasjonen, dette kommer jeg tilbake til senere. Etter redningsaksjonen har Rogers en mye mer aktiv rolle i krigen og leder de allierte mot en seier mot nazistene. Første del av livet til Captain America slutter med at han og Red Skull sloss om bord i et eksperimentelt bombefly. Red Skull blir tilsynelatende drept og Captain America ombord i det ødelagte flyet, velger å ofre seg selv ved å krasje i ishavet for å redde mange tusen i USA. Vennene til Steve Rogers og det amerikanske militæret anser han som død. Det som imidlertid skjer er at Captain America blir nedfrost og bevart. Etter lang tid blir han funnet av en organisasjon som kalles for SHIELD, organisasjonen bak The Avengers. Filmen ender med at Rogers våkner opp i New York i moderne tid. 70 år etter har mye forandret seg og sluttscenen skildrer hvor kaotisk det i starten er for Captain America å våkne

opp i et moderne samfunn. Herfra tar man opp igjen tråden og fører fortelling om Steve Rogers videre inn i den neste filmen *The Avengers*.

4.2.2. Hvilke element er med på å skape og danne Captain Americas identitet?

Når jeg nå skal analysere mer hva som er med på å skape superheltens identitet, er det et poeng å påpeke at allerede i fortellingen enten det gjelder filmene eller tegneseriene, er han oppfattet som et symbol. På den måten er flere av elementene som skaper Steve Rogers identitet gitt. Formen og fargene på uniformen og den funksjonen han har i fortellingen om ham er noen eksempler. Det er likevel verdt å konkretisere og se nærmere på dette. Det er etter min mening flere ulike elementer som er med på å konstruere Captain Americas identitet. Jeg vil først begynne å se på noen fenomener fra semiotikken. Men først en kort skildring av hvordan han framstilles.

Captain America: muskuløs og spenstig, blå uniform, med røde og hvite striper på, hvit stjerne på brystkassen, hjelm med stor «A» på. Bærer et skjold med runde striper i hvitt, rødt og blått, samt en stjerne i midten.

4.2.3. Captain America - Uniformen og det amerikanske flagg

Det første som kanskje er mest framtrepende er uniformen eller kostymet til Captain America. Uniformen er et av de synlige kjennetegnene på Captain America og dette gjøres det også poeng ut av i filmene til Marvel. Ifølge Saussure har tegn konnoterende elementer ved seg. Det vil si at tegnene har indirekte betydninger i tillegg til direkte, denotative betydninger. Dette henger også sammen med hvilke konvensjoner mottakeren eller et publikum har i seg eller kan være med på. Fargene på uniformen er som vi ser røde, hvite og blå og disse representerer nettopp disse fargene og er denotative i sin betydning. Ser man dem i sammenheng med hverandre får betydningen en konnotasjonsmening og henviser da på USA eventuelt andre land med samme fargesammensetning på sine flagg. Det som er et moment for at det er en sammenheng med USA, er at uniformen også har striper, bokstaven «A» og en stjerne. Dette er symboler eller tegn som er tydelig i det amerikanske flagget som vi kaller for «Stars and Stripes». Ser man det i sammenheng med dette synes jeg man kan hevde at Captain Americas uniform har sterke koblinger til USA. Dette avhenger selvfølgelig av at vi som publikum sitter inne kunnskap om hvordan det amerikanske flagget ser ut og med felles konvensjoner om at denne sammensetningen av tegn nettopp kan bety dette. Med dette som grunnlag kan man da være enig i meningsinnholdet.

Verdimessig, betyr flagget også noe og har i seg verdier som for eksempel ytringsfrihet og demokrati samt også det å kjempe for rettferdighet og mot en tyrann. Dette er nok en del av kodene eller konvensjonsfellesskapet (fellesassosiasjonene) mange har i seg når man ser disse tegnene. Det er også viktig å få med at man må vite litt om historie for å skjønne den meningen det amerikanske flagget og da videre uniformen til Captain America, bringer med seg. Dette handler som nevnt tidligere om å ha et sett med faktakunnskap liggende til grunn for å forstå tegnene på riktig måte. Tegn får mening gjennom konvensjonene som er godtatt av et felles publikum. I boken av Peter Gardella, *American Civil Religion - What Americans Hold Sacred*, skriver forfatteren om hva som er hellig eller av stor betydning for amerikanere. Dette er relevant inn i denne analysen da det også vil være med på å underbygge hva flere av de ulike tegnene som uttrykkes gjennom det visuelle bildet rundt Captain America har for mening (Gardella 2014: 81-97).

4.2.4. Captain America – Navnet og betydningen av disse to tegnene

I denne delen skal jeg ta for meg noen momenter som er spesielt nært knyttet opp imot hva som var Ferdinand de Saussure sitt utgangspunkt, nemlig selve språket. Tegnuttrykket eller navnet Captain America har en del føringer rundt seg i den kraft av slik det står. Er dette en denotasjon? Det kan man kanskje godt si, basert på følgende. «Captain» er en ledelsestittel eller grad innenfor militæret og ofte en grad som er knyttet til action og å være ute i felten, der man som offiser eller person personlig leder. Denne tittelen kan man si betyr å lede og det er jo nettopp en slik rolle som Rogers får i både The Avengers, men også hadde under 2. Verdenskrig ifølge filmen og tegneseriene med historier fra denne første epoken. Kan man si at denne tittelen i seg selv gir skikkelsen en identitet som leder? Det tenker jeg er mulig å si ja til. Om da dette er en denotativ betydning eller en konnotativ er det likevel mulig å diskutere. Etter min mening kan det være begge. Det kommer helt an på hva slags konvensjoner mottaker av illustrasjonen eller «tegnet» har i seg. Men ser man dette språktegnet ut ifra den sammenhengen det står i synes jeg det fint går an å si at det er med på å støtte opp om Captain America som leder. Nettopp dette er noe av denne superheltens identitet og egenskaper som kommer fram i de ulike uttrykk.

Et annet poeng som jeg vil ta for meg her, er «America» i Captain America. Ordet her har et spesielt innhold. America henviser her etter min mening til landet eller nasjonen USA. På slik måte og med denne forståelsene av tegnet er det mulig å skjønne at Captain America skal

være et symbol for nasjonen USA. Det er selvfølgelig mulig å hevde at det handler om kontinentet også, men ser man det sammen med fargene og stjernen vil man kunne argumentere for at det er landet USA superhelten skal symbolisere. I boken *American Civil Religion – What Americans Hold Sacred*, tar Peter Gardella opp ulike områder, ting, gjenstander, symboler og sanger og så videre som er hellig for amerikanere. En av områdene han skriver om er hvordan America fikk sitt navn og hvilken betydning det har endt opp med å få i dag (Gardella 2014: 9-15). Et noe mer synligere tegn som er verdt å se på enn bare navnet, er også bokstaven «A» som er på hjelmen til Captain America. Å kunne tenke dette som noe annet enn å skulle stå for America er etter min mening å gå for langt ut av allerede eksisterende konvensjoner. Det er da rimelig å konkludere med at dette handler om tilknytning til USA.

4.2.5. Captain America - Skjoldet som tegn og symbol.

Ovenfor har jeg beskrevet skjoldet til Captain America. Dette er hans mest brukte og iøynefallende våpen/redskap som i filmene og tegneserieverdenen har flere bruksområder. Skjoldet er farget med rødt, hvitt og blått, samt har en hvit stjerne i sitt sentrum. Det er etter min mening mulig å forstå dette som et uttrykk for Amerika. Dette fordi det har så sterke konnotasjoner til hvordan det amerikanske flagget ser ut. En annen funksjon som jeg vil ha med, er at dette også ikke bare er formet som et skjold, men har også funksjonen som et. Historisk sett er skjoldets hovedfunksjon å skulle beskytte bæreren. Det kan også brukes på andre måter, og da som et forsvars-/angrepsredskap som kan avverge et angrep og samtidig brukes til å slå ut angriperen eller vippe denne ut av balanse. Det er slik Captain America ofte bruker skjoldet. Men som sagt er hovedoppgaven til et skjold å beskytte. Ser vi på hva slags funksjon Captain America, The Avengers og organisasjonen SHIELD gir uttrykk for å skulle ha, er det nettopp av å skulle være beskytter, de skal verne om jorden og folket på den.

I denne sammenhengen er det også verdt å kort kommentere navnet på organisasjonen SHIELD. Som vi ser av navnet og tegnene har vanligvis dette den konnotativ betydning på engelsk for et skjold. Det er ingen sammenheng mellom språkene på hvordan de er skrevet, men konvensjonene rundt dette ordet er likt. Det er dermed en gjeldene forståelse av at tegnene «SHIELD» på engelsk eller «SKJOLD» på norsk viser til samme redskap ment til hovedsakelig beskyttelse. I filmene og tegneseriene fra Marvel-universet har SHIELD også en mer inngående betydning. SHIELD står for: *Strategic Homeland Intervention, Enforcement, and Logistic Division*. I alle fall er det det akronymet SHIELD betyr i de nyeste filmene fra

Marvel. Som vi ser ut av navnet handler dette om å ha en aktiv beskyttende rolle. Som medlem av denne organisasjonen passer det godt med Captain Americas rolle og identitet som beskytter. Ved å etablere skjoldet som en av Captain Americas kjennetegn er det mulig å koble dette til USA sitt ønske om å beskytte og verne om demokrati og frihet. Historisk sett har man også et ønske om å skulle beskytte og ofte fått og tatt rollen som «verdenspoliti» ovenfor andre nasjoner som man har ansett som truende for demokrati og frihet. Et eksempel er jo kampen mot nazismen under 2. Verdenskrig og også senere under *Den Kalde Krigen* med kommunismen og det tidligere Sovjetunionen. I begge disse periodene eller begivenhetene ble frihet og demokrati sett på som å være i fare. USA ble da her framstilt som den ene motparten som kjempet mot «fienden» som da truet den «frie verden». USA versus USSR (Sovjetunionen) og USA/allierte mot Nazityskland/Axe maktene. Som vi ser fra historien har man ofte benyttet seg av motsetninger eller kontraster for å beskrive ulike fronter i begivenheter og hendelser. Ting blir tydelige og får kanskje mer mening når de står i forhold til noe annet. Dette er også noe som er gjenkjennelig i semiotikken også som jeg vil vise i neste punkt.

4.2.6. Motsetninger som grunnlag for meningsinnhold og den pragmatiske dimensjon.

Tegn kan også gi mening for et publikum ut ifra den situasjonen eller gitte sammenheng de står i. En av observasjonene som jeg har gjort i de fleste av Marvel-filmene som jeg har sett, er at hovedpersonens identitet blir til og blir tydeliggjort i møte med faren eller skurken i historien. Settingen rundt skikkelsene og fortellingen er også viktig her. Akkurat dette kan man godt argumentere for er et fenomen som skjer også i andre typer fortellinger og litteratur. Ifølge Saussure skapes meningsinnhold, eventuelt også identitet, med andre ord gjennom den sammenhengen tegnene står i og i forhold til en motsetning. Dette gjelder også Captain America, og det er dette jeg skal gå nærmere inn på nå. Det følgende fenomenet handler om motsetninger som finnes i materialet mitt og som også, selv om dette da er fiksjon, må sees ut ifra sin «historiske» sammenheng. En av de tydeligste forskjellene eller motsetningene kommer fram i forskjellen mellom Captain America og skikkelsen Red Skull. Her er en beskrivelse av disse to. (I tillegg er det mulig å gå inn på følgende link¹² for å se et bilde som er bakgrunnen for beskrivelsen her.)

¹² Link med bilde av Red Skull vs. Captain America: (besøkt sist: 17.05.16)
<http://geektyrant.com/news/2011/6/7/captain-america-the-first-avenger-tv-spots-show-new-footage.html>

Captain America	Red Skull
Muskuløs og spenstig, blå uniform, med røde og hvite striper på, hvit stjerne på brystkassen, hjelm med stor «A» på. Bærer et skjold med runde striper i hvitt, rødt og blått, samt en stjerne i midten.	Rød hodeskalle til ansikt. Aggressivt og sint uttrykk. Svart stram uniform i lær. Merker og insignia med Hydrasymbol i matt metall.

I hele første del av Captain Americas liv er dette hans hovedmotstander¹³. Det som er verdt å merke seg er at disse har, som nevnt tidligere, gjennomgått den samme prosessen når det gjelder å bli utsatt for supersoldat-serumet. Resultatet er likevel ganske ulikt rent utseendemessig. Mye av forklaringen på dette kommer fram i en av scenene i *Captain America – The First Avenger*. Der forklarer professor Erskine til Rogers hva serumet, i tillegg til å forbedre personen rent fysisk, gjør. Serumet forsterker også i tillegg en persons indre. Godt blir enda mer godt, og ondt blir enda ondere. Dette gjenspeiler seg rent fysisk også som vi ser av bildet over. Rogers, som i filmene sies og skulle ha et «godt hjerte», framstilles som god og tillitsfull og med et fint ansikt, mens Johann Schmidt/Red Skull, framstilles som ond og avskrekkende og har et stygt ansikt. Jeg har valgt å sette opp flere semiotiske motsetningsforhold som jeg mener man kan finne her:

<i>Captain America</i>	vs.	<i>Red Skull</i>
Fred	vs.	Krig
God og godhet	vs.	Ond og ondskap
Fint og edelt	vs.	Stygt og forvrengt
Frivillighet og offervilje	vs.	Slaveri og tvang.
Uniform: Blått, hvitt og rødt med hvit	vs.	Uniform: Svart lær og rødt med Hydrasymbol.
Alliert/USA/demokrati	vs.	Axe makt/Nazisme og SS/diktatur
Vitenskap	vs.	Okkultisme/religion
Sloss for landet for å forsvare og kjempe mot ondskap	vs.	Sloss for mer makt og kontroll og penger.
Redde mennesker	vs.	Bruke og ofre mennesker

Dette var en sammenfattelse av flere av motsetningene som går an å «se» ut ifra beskrivelsen over. Det er også tatt med flere momenter som forutsetter å se beskrivelsen ut ifra sin sammenheng. Identitet og meningsinnhold mener jeg gis for begge disse skikkelsene ut ifra

¹³ [http://marvel.com/universe/Captain_America_\(Steve_Rogers\)](http://marvel.com/universe/Captain_America_(Steve_Rogers)) (besøkt sist: 16.04.16)

kontrastene dem imellom. Helt teknisk kan det brytes ned ved å analysere selve illustrasjonen, (som vist på nettsiden som forklart over), av Captain America vs. Red Skull. Jeg har allerede skrevet en del om Captain America skikkelsen, så dette punktet skal handle mest om Red Skull/Johann Schmidt. Kort om bildet¹⁴ og fra beskrivelsen tidligere: Øverste del viser rød hodeskalle med et ansiktuttrykk som viser aggresjon, sinne og ondskap. Under, en svart stram uniform med diverse «insignia», blant annet av symbolet for «Hydra» som er tilhørigheten til skikkelsen. Uniformen ser ut som laget av lær. Denne beskrivelsen kan vi kalle *tegnet/uttrykket/signifier*. Det som da blir meningsinnholdet med tegnet er da *konnotasjon/betydningen/signified*. Det kan settes opp på følgende måte:

Signifier/tegnet/uttrykket	Konnotasjonen/betydningen/signified
Rød	Kan vise til: aggresjon, sinne og grusomhet. Rød er også assosiert med fare.
Hodeskallen	Kan vise til død og grusomhet. Fordervelse. Et lik. Rød hodeskalle kan også være representativt for djevel/demon.
Mørkt, snerrende ansiktuttrykket	Kan stå for: aggresjon og sinne. Ondskap og stygghet. Lite innbydende. Mystisk og mørk. Vilt og dyrisk.
Svart uniform av lær	Viser til: Nazismens SS og Gestapo. Ondskap og overgrep. Stramhet og orden. Autoritet og regler.
Hydrasymbol	Monster som terroriserer, ifra gresk mytologi. Mange hoder, mange lemmer.

Her har jeg satt opp en mulig semiotisk forståelsesoversikt over fienden til Captain America. Disse momentene som jeg har satt opp her, er etter min mening motsetninger og kontraster til hva jeg har beskrevet om superhelten i tidligere avsnitt. Disse elementene er med på å gi identitet til Captain America, rett og slett fordi slik han uttrykkes i filmen, både rent utseendemessig, handlings – og verdimesig, står i kontrast til skikkelsen Red Skull. For å tydeligere se kontrastene vil jeg også kort vise en oversikt over Captain America:

¹⁴ Link med bilde av Red Skull vs. Captain America: (besøkt sist: 17.05.16)
<http://geektyrant.com/news/2011/6/7/captain-america-the-first-avenger-tv-spots-show-new-footage.html>

Signifier/tegnet/uttrykket	Konnotasjonen/betydningen/signified
Blå hjelm med hvit «A»	Soldat som kjemper for USA. Fargekombinasjonen gjør at den også ligner på hjelmene til FNs fredsbevarende styrker.
Kampuniform i blå, hvit og rød med hvit stjerne	Viser til USA, som igjen har assosiasjoner til, frihet, demokrati, trygghet. Stjerne kan vise til «ener», å være best.
Ansiktsuttrykk, beslutsomt, lyst ansiktsuttrykk	Målbevisst, utholdenhet, trygghet, tapperhet og godhet.
Skjold, med fargene rød, hvit og blå. Hvit stjerne i midten	Beskytte, USA som forsvarer. Hvit kan også være fargen for fred og renhet.

Når man ser tegnene i en bestemt setting som i dette tilfellet ut ifra den 2. Verdenskrig kan man si følgende: Rogers sin uniform representerer USA og de allierte, godhet og kamp for rettferdighet og fred. Schmidt derimot har sterke likheter med nazistenes SS som brukte svarte uniformer med lær og som representerte ondskap, krig og urettferdighet. Dette er også tydeliggjort i flere gjenskapelser av denne perioden. For eksempel i komiserien «Allo Allo» som flere ganger har blitt sendt på norsk TV. Her gjøres de ulike personene og nasjonalitetene svært tydelig. Dette er også noe fortellere av historier ofte gjør for å tydeliggjøre sidene og for å få kontrast og spenn. For å skape skikkelsene og deres særpreg blir de tydeliggjort gjennom motsetninger og den sammenhengen superheltene står i. Jeg tenker at man godt kan argumentere for at de blir «teamet» opp imot eller «matchet» med motstandere eller hendelser som tydeliggjør superheltens uttrykk og identitet.

4.2.7. *Metonymi og Captain America*

Metonymi eller «Metonym» på engelsk, handler om at en gjenstand eller et enkelt tegn kan stå for noe større. Dette kan være en nasjon, en ide, et sett med konvensjoner, et folkeslag, en religion og så videre. Tidligere har jeg nevnt eksempelet Lynch bruker om hjulet som kan stå for den større ideen bil. Grunnen til at jeg oppsummerer med dette er at jeg synes skikkelsen Captain America godt kan forstås som et større bilde på nasjonene USA med dets ideinnhold om frihet, rettferdighet, kjempe for det gode og beskytte. Ser man det i sammenheng med når tegneserien og skikkelsen ble til og startet er dette med på å underbygge metonymien. Det

kommer også fram i filmen *Captain America – The first Avenger*, at Steve Rogers er symbol på USA.

Den andre superhelten jeg skal ta for meg er Iron Man. Hos denne skikkelsen forlater man superkrefter og beveger oss over i kunnskap, vitenskap og teknologiens sfære.

4.3. Iron Man – Vitenskap, fremtid, forskning, nytenkning og innovasjon.

Denne delen som er en kort gjenfortelling av forhistorien til Iron Man er basert på filmen *Iron Man* utgitt av Marvel i 2008, boken *Marvel – The Avengers Encyclopedia* (2015) og sidene om superhelten fra hjemmesidene til Marvel. Hvorfor Iron Man? Jeg har valgt å gjøre dette fordi han er et vanlig menneske uten superkrefter, gudekrefter eller annen form for fysisk modifisering. Tony Stark som er Iron Man sitt virkelige navn, er et umodifisert menneske som skal finne sin identitet. Det går an å diskutere om han er en superhelt, men med sin sentrale rolle i Marvel-universet og med teknologi og innovasjoner til hjelp, mener jeg Iron Man går inn under dette. I tillegg til å være teknologisk geni er Stark også svært rik og velutdannet. Han er også interessant siden han er en av skikkelsene i The Avengers gruppen som i utgangspunktet ikke på noen måte er ansvarlig, bryr seg om andre eller er en ledertype. Dette forandrer seg ettersom historiene i filmene og tegneseriene har utviklet og utvikler seg.

4.3.1. Iron Man – fra uansvarlig playboy til superhelt.

Historien om Tony Stark er fortellingen om en arrogant, bortskjemt, uansvarlig, enormt rikt teknologisk genial skikkelse. Stark er sønn av Howard Stark og har overtatt etter faren som våpenutvikler og produsent for militæret. Som nevnt tidligere har Howard Stark og Steve Rogers/Captain America samarbeidet under 2. Verdenskrig. Tony Stark er klar over dette, og man får inntrykk av fra filmene om at det påvirker forholdet mellom Steve og Tony på ulike måter. Stark som våpenprodusent bryr seg ikke om hvem som kjøper våpnene eller hvordan de blir brukt. Firmaet hans, «Stark Industries», blir drevet av en farens gamle partner, Obadiah Stane. Begynnelsen på vendepunktet er da Stark ute i felten blir overfalt og tatt til fange av terrorister. I fangenskap blir han kjent med en doktor som redder livet til Stark, men som også ofrer seg for at Tony skal få rømme. Hendelsen gjør at Stark etter hjemkomsten legger om firmaet sitt og satser heller på utvikling innen andre områder enn våpen. Dette blir ikke godt tatt imot av Obadiah Stane. Resten av historien dreier seg om kampen mellom disse to, og ender med at Stane blir drept. Tony Stark som har brukt Iron Man-drakten i

offentlighet, annonserer for media at han er Iron Man. Det er også verdt å nevne at organisasjonen SHIELD ville rekruttere Iron Man til gruppen The Avengers, men fant ham uegnet. Dette er utgangspunktet for fortellingen videre slik den utspiller seg i *The Avengers* og de fortløpende filmene og tegneseriene.

4.3.2. Iron Man – teknologisk superhelt?

Med dette som bakteppe skal jeg nå se på noen semiotiske element som man kan finne ved Iron Man, både ved å se på illustrasjonen vist på nettsiden i linken¹⁵ i fotnoten, men også hvordan superhelten blir framstilt i filmene. Det første som jeg skal kommentere er at uttrykket eller det hele «tegnet» Iron Man gjør at denne superhelten ser ut som en robot. Hele skikkelsen kledd i metall. Fargene som er brukt er skinnende gul/gull, rød og metall, og både fra øynene og brystkassen lyser det digitalt/elektrisk lys. Dette mener jeg godt kan gi inntrykk av og konnoteres som å være en robot, selv om det skal være en person inni. Fargene som framstår som metalliske kan også være med å gi dette inntrykket særlig om man ser det i sammenheng med materialet. Skinnende metalliske farger kan også gi assosiasjoner til biler. Spesielt er fargene på Iron Man utrustningen ganske lik en «Hot Rod»-bil som ofte skal representerer fart, spenning og action. Det er i alle fall en av konvensjonene som man ofte enes om hvis man tenker ut ifra en amerikansk eller europeisk setting. Selve navnet Iron Man som kan oversettes med jernmannen på norsk, kan ha som «signified» mening å være en robot eller noe som er solid.

4.3.3. Iron Man – motsetningstegn som gir mening

På samme måte som hos Captain America, mener jeg her også at identitet og tegnenes mening skapes gjennom at tegnene står i motsetning og kontrast til hverandre. Det er likevel verdt å nevne at hos Iron Man er motsetningen mer innenfor samme felt, som er teknologi, vitenskap og industri og pengesamfunnet. I de tre filmene som er gitt ut om superhelten er alle tre motstanderne opptatt av teknologi og vitenskap. Jeg har likevel valgt å se på motsetningen og hovedmotstanderen til Tony Stark ifra den første filmen om Iron Man, nemlig Obadiah Stane/Iron Monger. Her er noen motsetningspar som finnes mellom disse to:

<i>Iron Man</i>	vs.	<i>Iron Monger</i>
Fred og ivareta	vs.	Krig og ødeleggelse

¹⁵ Link med til nettside med bilde av Iron Man:
http://disney.wikia.com/wiki/File:IronMan_Avengers_Mark_VII.jpg (sist besøkt 15.05.16)

Fornybar energi	vs.	Utnytte naturen/ressurser
Forskning for å utvikle mennesket videre	vs.	Forskning for å penger og ødeleggelse
Menneskelige verdier	vs.	Industrialisering, masse produksjon og «Big Business»
Teknologi for det gode	vs.	Antiteknologi for det onde
Nytenkning og visjonær	vs.	Slik det alltid har vært

Her er en skjematisk oversikt over Iron Monger/Obadiah Stane slik han framstilles i filmen *Iron Man*:

Signifier/tegnet/uttrykket	Konnotasjonen/betydningen/signified
Grått og kaldt metall	Upersonlig, industriell, ufølsom
Stor og stygg robotkonstruksjon	Makt og brutal styrke, storindustri og masseproduksjon.
Nøytral, men truende maske/hjelm	Industrialisering, «Big business»,
Iron Monger	Monger: en som sprer om seg med negative elementer og søker for eksempel krig ¹⁶ . Warmonger (Krigshisser). Kan også ha betydning av å være noen som handler med noe. Iron Monger = En som handler med metall/jern. Videre konnotasjon kan være industri og handel.

Her er en kortfattet oversikt over Iron Man:

Signifier/tegnet/uttrykket	Konnotasjonen/betydningen/signified
Gull/gul og rødt skinnende metall	Fart, modernitet, stilfullt,
Tilpasset og stilfull konstruksjon	Innovasjon og nyttig
Nøytral, men fargerik maske/hjelm	Stilfull, kunstnerisk, privat.
Iron Man/Jernmannen	Iron: bestemt og fast, solid. Man: Menneske

4.3.4. Iron Man - Rustningen og teknologi – et metonymisk uttrykk.

Metonymi som semiotisk fenomen mener jeg kan anvendes på Iron Man på følgende måte. Slik som denne superhelten er presentert både gjennom film, illustrasjoner og handling i historiene, er det mulig å si at Iron Man er en metonymi for industrialisering, automatisering,

¹⁶ <http://www.merriam-webster.com/dictionary/monger> (besøkt sist: 30.04.16)

vitenskap og teknologi. Dette fordi hele skikkelsen er avhengig av teknologi for å kunne fungere. Selv Stark er avhengig av teknikk for å holde seg i live. Dette kan også kobles til modernismen der industrialisering er et av kjennetegnene. Basert på måten denne hovedpersonen jobber på og hva han er opptatt av, vil jeg også gå videre og argumentere for at superhelten og er en metonymi for dagens moderne samfunn slik Giddens beskriver senmodernismen. Dette basert på flere sekvenser ifra filmene og tegneseriene der det fokuseres på nytenkning, oppfinnsomhet, å tenke utenfor de etablerte normene og å utforske mulighetene og vitenskapelige sannheter. Stark benytter seg også av en digitalisert hjelper som har navnet «Jarvis» etter farens butler. «Jarvis» er en datamaskin som styrer og har orden på den teknologiske delen av superheltens liv. Det er nærliggende å gjøre en sammenlikning med den teknologiske utviklingen og bruken av ulike teknologiske midler og medium som et individ også i den virkelige verden må forholde seg til.

4.4. Fellestrekk hos Captain America og Iron Man som er med på å skape identitet og identitetsprosesser

Tidligere har jeg sett på tegn og uttrykk som utenfra kan gi mening til superheltens identitet. I denne delen skal jeg se på noen fellestrekk som jeg tenker er med på å hjelpe superheltene i deres refleksive prosjekt og identitetsprosess. Sentrale begrep fra identitetsteorien til Anthony Giddens kommer til å være viktige her.

4.4.1. Klær og identitet! "Suit up"!

- "Without the suit, what are you?", "Gotta a suit? Then suit up!". Dette er to replikker fra ulike scener i *The Avengers*. Begge kommer fra Captain America. Den første er hentet fra krangelen med Tony Stark, der Rogers utfordrer Stark på hva han har og hvem han er uten drakten. Den andre replikken er til Hawkeye før de skal i gang med det endelige sluttoppgjøret med skurken Loki. Jeg synes dette viser hvordan drakten og klærne er med i identitetsprosessen. "Costume is more than a disguise: it functions as a sign for inward process of character development" (Gibson, Huxley, Ormrod. 2015: 164). Drakten sier noe om hvem superheltene er og skal være i form av at de tar på seg drakten. I disse tilfellene som beskyttere. Drakten kan også konkret gi egenskaper som gjør personene i stand til å fylle sin rolle. Iron Man er et slikt tilfelle. Klær skaper identiteten, men også en tilhørighet. Giddens påpeker: «In all cultures, dress is vastly more than simply means of bodily protection: it is, manifestly, a means of symbolic display, a way of giving external to narratives of self-

identities” (Giddens 1991: 62). Superheltene tar på drakt når de skal gjøre noe ekstra. De har på mange måter en todelt identitet. En sivil og en arbeidsidentitet. Når de ikler seg drakt og identitet som superhelter er de profesjonell. Man kan dra paralleller til virkeligheten og flere av yrkene der man utfører spesielle oppgaver. Leger, politi og militære er noen slike eksempler.

4.4.2. Identitetsdannelse hos superheltene - Et refleksivt prosjekt

Superheltenes identitetsprosesser skjer igjennom det reflekterende prosjekt. Dette trigges gjennom mange av de ulike hendelsene og farene de møter. Det er flere element som kan være med å bidra som god ramme for identitetsfortellingen og det refleksive prosjekt. «Basic trust» og «pure relations» er slike fenomener. Når det er sagt kan også mangelen på disse også være en utfordring. Andre hindringer for den gode prosessen med identitet er tilstandene «anxiety», «shame» og guilt. Dette er elementer som virker inn på både Captain America og Iron Man, men på ulik måte.

4.4.3. Pure Relations hos Iron Man og Captain America.

En av de viktigste rammefaktorene for et sunt refleksivt prosjekt er de rene relasjonene som jeg har beskrevet i teoridelen. Både Captain America og Iron Man har nære relasjoner til to av sine venner. Som nevnt har Captain America fra tidligere, «Bucky» Barnes også kalt «The Winter Soldier». Tidligere trodde man at han var død, men han ble i stedet tatt til fange og eksperimentert på, først av nazistene (Hydra) og så senere av russerne som også hjernevasket ham. Begge har mye samme historie med å bli modifisert. Det viser seg også at «Bucky», som hjernevasket agent er den som har drept foreldrene til Iron Man, noe Steve visste om, men lot være å fortelle til Tony. Den gjensidige mangelen på tillit er en gjenganger mellom Iron Man og Captain America, og skaper problemer i forhold til pure relations mellom Rogers og Stark. Iron Man har også etter hvert en nær kamerat, nemlig James «Rhodey» Rhodes. Disse knytter bånd under den første filmen der Rhodes redder Tony etter at han har flyktet fra fangenskap. Rhodes er likesinnet med Stark og har en drakt lik Iron Mans som kalles «Warmachine». Felles for de to ulike kameratrelasjonene er gjensidig tillit, forpliktelse til relasjonen og at det er kjent og gjenkjennbart. Dette var to eksempler på rene relasjoner hos superheltene som er med på å være ramme for deres identitetsfortelling.

4.4.4. Medias påvirkning på superheltene og forhold til moderne ekspertene

En av utfordringene superheltene må forholde seg til, er hva resten av verden synes om det de gjør eller ikke makter å gjøre. Giddens snakker om hvordan erfaring formidles og deles i det moderne samfunn og at dette gjøres av «experts». Det moderne samfunn og deling av erfaring kan oppleves som informasjonsbombardement. Et eksempel på dette er sekvensen fra *Captain America: Civil War*. Dette er rett etter at gruppen har stoppet terrorister, men til en fryktelig pris for sivile. Det vi får se er superheltene som ser på nyhetene der de ser seg selv og hva som skjer. Dette gjør inntrykk. Tilgangen på informasjon, tvinger til refleksjon og revurdering av rollene deres. Superheltene blir utsatt for dette og det påvirker heltenes identitetsfortelling. Argumenter for dette kan være at med tilgangen på så enormt mye informasjon til enhver tid og fra overalt gjør dette at de må ta stilling til mye mer og også gjenoppleve katastrofer de har måttet hanske med. Dette kan i mange tilfeller føre til økt engstelse/»anxiety» som er ødeleggende for en god identitetsprosess.

4.5. Underspørsmål 2:

«Hva slags identitetsendringer kommer til uttrykk hos de utvalgte superheltene i The Avengers?»

I denne delen skal jeg se spesielt på noen endringer som jeg mener man kan se hos karakterene. Jeg skal også forsøke å forklare noen av identitetsprosessene som er med på å skape endringene ut ifra fenomener som omtales hos identitetsteorien til Giddens.

4.6. Captain America og Iron Mans refleksive prosjekt – en identitetsfortelling med endring.

I denne delen skal jeg se nærmere på endringene som kommer til uttrykk som en del av superheltens refleksive prosjekt. For å gjøre det synlig og for å vise viktige hendelser som er med på å virke inn på identitetsprosessene har jeg valgt å ta med denne oversikten over de to superheltens historie.

Captain America – Steve Rogers		Iron Man – Tony Stark	
<u>Reaksjon og endring</u>	<u>Viktige hendelser</u>	<u>Reaksjon og endring</u>	
<i>Forhistorien:</i>			

<ul style="list-style-type: none"> - Sterkt ønske om å verve seg og tjene landet. - Svak, sped og uegnet fysisk rekrutt. - Bestekompis og beskytter Bucky verver seg. - Rogers får supersoldatserum og blir supersoldat. - Brukt som symbolsk ikon og propaganda verktøy, ikke aktiv i krigen. - Bryter ordrer og tar selv aktiv del. Blir Krigshelt. - Sterkt integrert i institusjon/Hæren. - Ender opp med å fryses ned og våkne opp i et sen-moderne samfunn. - Fra soldat i hæren til agent for SHIELD 	<p>Vendepunkts- hendelser fra hver sine første filmer.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Captain America: The first Avenger.</i> (Rogers) - <i>Iron Man 1 og 2.</i> (Stark) 	<ul style="list-style-type: none"> - Individualist, selvopptatt, arrogant uansvarlig våpenselger. - Ikke tillit til systemet. - Teknologien har ingen grenser. Ingen forpliktelse. - Tatt til fange og opplever hva våpnene hans gjør av skade, mister sin redningsmann. - Forandrer syn på våpenproduksjon - Skaper Iron Man - Vil ikke dele teknologi med staten/militæret. - Mistillit til autoriteter og institusjoner. - Blir kontaktet av SHIELD, men vurdert uegnet. - Avslører seg som Iron Man.
<i>The Avengers.</i>		
<ul style="list-style-type: none"> - Fellesskap i Avengers. - Vandt til å følge ordrer. Chain of command. - Nå er han den som gir ordrer. - Rot av mistillit til SHIELD og institusjonen. - Sluttes seg likevel til organisasjonen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Første felles samling og kamp mot Loki. - Felles venn «Phil» blir drept. - Invasjon fra rommet. - Ulik respons fra folket og media. 	<ul style="list-style-type: none"> - Er i utgangspunktet med som konsulent/teknologisk ekspert. - Møter Captain America og resten av heltene. - Utfordres av sterke personligheter. - Kritisk til SHIELD, blir likevel med. - Uvandt med tap av menneskeliv, går veldig inn på Stark.
<i>Captain America: Winter Soldier.</i>		

<ul style="list-style-type: none"> - Stor mistillit til sine overordnede i SHIELD. - Byter med organisasjonen da den tas over. - Gjenforening med bestekameraten «Bucky». 	<ul style="list-style-type: none"> - SHIELD blir forsøkt overtatt av Hydra. - Organisasjonen går i oppløsning. 	<ul style="list-style-type: none"> (- Iron Man ikke med.)
<i>The Avengers: Age of Ultron.</i>		
<ul style="list-style-type: none"> - Leder The Avengers som nå er selvstendig. - I konflikt med Stark og hans teknologiske eksperimentering. - Forenes likevel i kamp mot fienden. 	<ul style="list-style-type: none"> - Stark sine eksperimentelle forsøk med utenomjordisk teknologi skaper fienden Ultron. - Sokovia blir angrepet, tap av menneskeliv, materielle ødeleggelser. 	<ul style="list-style-type: none"> - Fast medlem og teknologisk utforsker. - Noe i opposisjon til Captain America mens han eksperimenterer. - Angrer sterkt og tar virkelig inn over seg hendelsen i Sokovia. - Forenes i kamp mot fienden. - Plages av skyldbetyngt samvittighet.
<i>Captain America: Civil War.</i>		
<ul style="list-style-type: none"> - Svært skeptisk til å gi fra seg sin egen vilje og ansvaret til en ny institusjon. - Stor mistillit til systemet. - Lojal mot vennene, men ikke til America og de som styrer. - Beskytter kameraten sin «Bucky» mot staten og Stark. - Bryter med The Avengers og går ut av rollen som ikonet for USA. - Blir individualist og går sine egne veier. 	<ul style="list-style-type: none"> - Aksjon går galt. - Krav om å underlegge seg kontroll. - Indre konflikt i The Avengers. - Morderen til Starks foreldre avsløres. - Åpen kamp mellom Captain America og Iron Man. 	<ul style="list-style-type: none"> - Stark stoler ikke på teknologien sin eller på at The Avengers gjør de riktige valgene. - Er med på å drive fram krav om oppsyn og kontroll. - Vil bli styrt av staten. - Vil drepe «Bucky» da han får vite at han er drept foreldrene. - Overtar ledelsesansvaret fra Rogers. - Blir virkelig en del av organisasjonen.

Som vi ser av denne oversikten er det en tydelig endring hos begge superheltene. Der Captain America tidligere var sterkt knyttet til institusjonene, enten det gjaldt USA, den amerikanske hæren, eller SHIELD og hadde stor tillit og lojalitet til disse. Endres dette til at han ikke stoler på disse og bryter helt. Han legger av rollen som amerikansk symbol og leder for The Avengers. Stark går i motsatt retning. Han er først antiinstitusjonell og opprører. Mistroisk til samarbeid med, og å dele teknologien sin med institusjonene. Dette endres slik at han vil bli styrt av organisasjonen, og blir den nye leder for The Avengers. Etter min mening er det sterke hendelser og opplevelser som driver skikkelsene til endring gjennom det reflekseive prosjekt. Ifølge Giddens er dette også en av elementene som driver individet til refleksjon og nødvendig endring. Det er likevel flere ting som man må ta med i denne sammenhengen. Det skal jeg se nærmere på i neste del.

4.7. Et nærmere blikk på to scener fra *Captain America: Civil War*.

Til nå har jeg sett på noen generelle trekk ved identitetsprosessen som man kan finne hos Iron Man og Captain America. Jeg har også vist noen av endringene som skjer over tid. Nå skal jeg forsøke å gå mer i dybden av de utvalgte skikkelsene ved å se nærmere på to sekvenser fra filmen *Captain America: Civil War*. Scenene er valgt herfra fordi de uttrykker vendepunkt for noen av identitetsprosessene og endringene jeg mener man kan finne hos Iron Man og Captain America. Jeg vil også minne på at analysen, i tillegg til disse scenene her, også har hele historikken til superheltene som bakgrunn. Jeg kommer til å trekke inn element fra denne underveis. Den første scenen mener jeg viser tydelig Iron Man sin endring. Den andre scenen er et uttrykk for Captain Americas. Det er også flere endringer som kan finnes, men disse er etter min mening de største og mest dyptgående. Jeg har derfor valgt å fokusere på dem.

4.7.1. Møtescenen - Iron Mans endring.

Her er en presentasjon av den første scenen. Jeg kaller den *Møtescenen*:

Superheltene er samlet etter endt oppdrag. De har stoppet terrorister, men mange sivile er omkommet. Tony Stark har med en gjest, den amerikanske utenriksminister. Han minner dem på ved å vise nyhetsoppslag og TV-reportasjer, ødeleggelser som de indirekte har forårsaket tidligere. Det stilles nå krav fra verdenssamfunnet om at The Avengers skal la seg underlegge et ekspertutvalg utnevnt av FN. Etter SHIELD har The Avengers vært selvstendig som organisasjon. Panelet skal bestemme hvor og når gruppen skal benyttes. Alle mennesker med ekstra krefter og evner skal også registrere seg for å ha bedre kontroll. De som ikke vil er det konsekvenser for. Gruppens respons

er delt. Stark og flere mener de bør ha begrensninger ved å være underlagt kontroll og FN. Rogers mener det vil være å fraskrive seg ansvar. Han er også svært skeptisk til å gi fra seg muligheten til å bestemme hvem, hvor og når de skal hjelpe. Det tryggeste er å ha kontrollen selv. Iron Man argumenterer svært sterkt for at med evnene og kreftene The Avengers har, må de underlegges kontroll.

Iron Mans utgangspunkt

Som jeg har vist i den semiotiske delen om Iron Man kan denne skikkelsen forstås som representant for vitenskapen, industrialisering og teknologien. Jeg synes også han representerer det moderne samfunnet. Stark er også en del av ekspertsystemet, dette fordi han er vitenskapsmann og oppfinner og har svært stor tillit til dette. Slik representerer han en elite av «experts», som Giddens kaller dem, som sitter på særkunnskap resten av samfunnet trenger. Han er også et produkt av sen-modernismen der han hele tiden gjennom oppfinnelsene sine grenseløst utfordrer de vitenskapelige grensene og sannheter. Stark i likhet med faren hedres for tekniske oppfinnelser. Forskjellen er at faren har tillit til organisasjonen/hæren, mens Tony ikke har det, han er individualist, og uavhengig av institusjonen. I starten skildres også Stark som høy på seg selv grunnet all æren og populariteten han har høstet som ekspert og vitenskapsmann. Stark har på slikt vis konstruert og basert sin identitet og identitetsfortelling på at han er vitenskapsmann og en del av «expertsystem».

Møtescenen synes jeg viser hvordan Stark på intens og argumenterende måte vil at The Avengers skal underlegge seg ekstern kontroll og bli en del av institusjonene. Dette er også overraskende for mange av de andre medlemmene også. At Stark bytter så radikalt standpunkt er et stort inngrep i hans identitetsfortelling. Hva som forårsaker dette skal jeg se nærmere på nå.

Identitetsfortelling og det refleksive prosjekt

Som jeg har nevnt tidligere blir det refleksive prosjekt «satt» i gang ved sterke hendelser som utfordrer ens eget syn på ting. Dette mener jeg er tilfellet med Stark. Hans identitetsfortelling møter på element som er utfordrende og truende. Det tydeligste eksempelet er Sokovia-hendelsen. Stark mener han er skyld i dette siden han er den som skapte fienden. Den sterke tilliten til vitenskapen og til seg selv om vitenskapsmann og forsker, som også er kjernen i hans identitet, blir rokket. Ifølge Giddens er det flere beslektede elementer som er til hinder

for utvikling i identitetsfortellingen. Disse er «guilt» og «shame» som er koblet til «anxiety» eller engstelse. «Anxiety» lammer et menneskes indre og er også såpass diffust at man lett kan overføre det til andre situasjoner. Jeg tenker det er det Iron Man gjør. «Guilt» eller skyld handler om anger over sine handlinger som igjen skaper angst. Stark uttrykker også i scenen stor skyldfølelse. Fenomenet «shame» eller skam, spiller også inn hos Stark. Skam er dypere og trenger inn til kjernen av identiteten og stiller spørsmål om ens egen identitetsfortelling er god nok. Disse faktorene er med på å hindre en positiv utvikling i Iron Mans identitetsfortelling.

I følge Giddens er det likevel elementer som er med på å opprettholde eller overvinne engstelsen i sine ulike former. Det er spesielt to fenomen jeg vil trekke fram her. Disse er «basic trust» og «pure relations». «Basic trust» eller tillit handler om å stole på eller ha tillit til andre. Denne evnen utvikles som barn, men er også overførbart til voksne. Utfordringen til Stark når det gjelder dette er at hans tillit har vært forankret i vitenskap og teknologi snarere enn i mennesker. Når dette rokkes ved og det refleksive prosjekt stiller spørsmål ved vitenskapen, er grunnlaget for tillit borte. Jeg vil også ta med at Stark fikk foreldrene sine drept da han var ung. Han har måttet klare seg selv eller vært avhengig av institusjonen/selskapet til faren, som er noe upersonlig av natur. Det er mulig å dra slutning om at «basic trust» derfor ikke er utviklet tilstrekkelig. Dette leder videre over på de rene relasjonene. Slik som jeg ser det, er disse fraværende i Stark sitt liv. Det hører også med til bakgrunnshistorien at kjæresten til Stark også er ute av bildet på dette tidspunktet i historien. Unntaket er som nevnt Rhodes, men denne «pure relation» er ikke nødvendigvis symmetrisk eller nok. Captain America og Iron Man har også et vennskap, men dette har ikke etter min mening kvalitetene til den rene relasjonen.

Endring

Troen på vitenskapen og at det er svaret på alt, rokkes når det han gjør og eksperimenterer med slår feil og får katastrofale følger. Hele Iron Mans identitet som er basert på vitenskap og ekspertsystem trekkes i tvil. På grunn av sterk skyldfølelse og manglende elementer til å støtte videre positiv utvikling i identitetsfortellingen, blir dette for truende for Tony Stark. Media som stadig minner han på feilene han har gjort, blir også et negativt element her. Tony klarer ikke å møte hendelsene som individ. Det blir for truende for hans identitet. Løsningen blir å underlegges kontroll for å lette samvittighet, samtidig som Iron Man blir nødt til å redefinere seg selv og sin identitet. En start er at han mot slutten av historien i *Civil War* overtar ledelsen

av The Avengers og på den måten begynner å koble sin identitet til organisasjonen. Men jeg synes også det viser en forvirret Iron Man som er midt i det refleksive prosjektet. Hvordan det utvikler seg videre vil man kanskje finne svaret på i filmene og historiene som kommer.

4.7.2 Sluttoppgjørsscenen – Endring hos Captain America

Her er presentasjonen av den andre scenen: Jeg kaller denne *Sluttoppgjørsscenen*.

«Bucky» og Captain America oppsøker den russiske basen der «Bucky» ble hjernevasket og holdt nedfrost. Iron Man som de nettopp har slåss med møter dem der for å forenes. Mens de er der avsløres det at Bucky er den som drepte foreldrene til Tony. Dette fører til en intens kamp der Steve Rogers må velge mellom Stark eller Bucky. Han velger Bucky. Det viser se også at Rogers visste om dette, men har holdt det skjult for Tony. De to kameratene overvinnes Iron Man og forlater stedet. En såret Stark roper etter Rogers at han ikke fortjener skjoldet som faren hans har laget. Captain America kaster da fra seg skjoldet og drar for å redde sine allierte i fra regjeringens fangenskap.

Captain Americas utgangspunkt

Slik jeg har vist gjennom tidligere deler av oppgaven er utgangspunktet for Captain America og hans identitet, som et symbol for USA som institusjon, samt det gode og rettferdighet. Jeg vil da hevde at etter denne scenen endres dette uttrykket. Hovedpoenget i scenen er, da Captain America kaster fra seg skjoldet som er et symbol på USA. Dette viser den store endringen hos Rogers. Forandringen går på å miste tillit til og så løsrive seg fra institusjonen og symbolet Captain America. Han er ikke lenger det amerikanske ikonet, men «bare» Steve Rogers. Hvilke mekanismer som fører til dette skal jeg se nærmere på nå.

Det refleksive prosjekt, identitetsfortelling og endring

Fra forhistorien har Rogers svært nær tilknytning til USA og spesielt hæren. Hele hans identitet som Captain America blir til gjennom militært eksperiment og videre oppgaver. Han blir også tatt godt hånd om og knytter relasjoner til ulike folk. Dette er med på å danne grunnlag for «basic trust» hos Rogers. Det som skjer i moderne tid, er at gjennom ulike hendelser opplever Captain America at tilliten til de som styrer og organisasjonene svekkes betraktelig. Det er disse som spesielt trigger det refleksive prosjektet. Hans identitetsfortelling utsettes for elementer av «anxiety», men ulikt Stark, stopper ikke identitetsfortellingen opp. Den drives heller framover og fører fram mot ny identitet og det totale bruddet med The

Avengers, storsamfunnet og identiteten som Captain America. Det er noen mekanismer som jeg mener er med på denne progresjonen. Hos Rogers er den grunnleggende tilliten/«basic trust» godt grunnfestet fra hans bakgrunn fra hæren og 2. Verdenskrig. Å gjennomleve denne perioden gjør også at han ikke er fremmed for ødeleggelse og tap av liv. Det gjør likevel inntrykk, men han blir ikke plaget eller drevet av angst og skam som Iron Man. Dette er positivt for hans identitetsfortelling. Han takler å ta ansvar for sine handlinger og også møte de tapene som skjer rundt han i den sen-moderne tiden uten at det blir truende for kjernen av hans indre identitet. Det setter likevel i gang det refleksive prosjekt, men han klarer bedre å drive og forme sin egen identitetsfortelling. Rogers evne til å knytte «pure relations» med folk han omgir seg med, er også et viktig element her, eksempelvis kameraten Bucky. Dette er også med på å gjenskape identiteten hans. Han går fra å være Captain America, et typisk amerikansk symbol, til å være forkjemper for frihet, selvstendighet og fri vilje og fred, uavhengig av supermakter og institusjoner. Han er fortsatt en beskytter, men det som driver han er at han ønsker å være den som: - «Fighting for the little guy»¹⁷. Dette er grunnmotivasjonen.

Oppsummert kan man si følgende. Captain America går fra å stole på institusjonen og USA til å løsrive seg fra organisasjonen og heller gå sin egen vei. Symbolsk skjer dette ved at han fysisk kaster fra seg skjoldet og der legger fra seg sin identitet som amerikansk symbol.

4.8. Oppsummering og funn fra analysedelene

I denne delen skal jeg oppsummere flere av funnene jeg har gjort i analysen. Jeg har valgt å dele denne delen opp i to i forhold til de to underspørsmålene mine.

Underspørsmål 1:

«Hvilke elementer og tegn brukes for å konstruere identiteter hos de utvalgte superheltene i The Avengers?»

Det er flere ting som skaper en superhelts identitet. For det første er deres historie og setting elementer som sier noe om hvem de er og hva de kan være. Dette er tilfellet både med Captain America og Iron Man. Det neste er hendelser som de blir utsatt for. Hvordan de reagerer på disse er med på å definere hvem de er. Drakten er også et moment som spiller inn. Dette fordi

¹⁷ Sitat fritt gjengitt fra *Captain America: The first Avenger*

den kan ha symbolsk uttrykk og/eller også en funksjonell eller kraft/-egenskapsgivende funksjon. Navn og eventuelt tilhørighet til organisasjon er også element som uttrykker identitet. Så skapes også identitet gjennom motsetninger. Dette kan skje i forhold til skurken, der ofte superhelten blir matchet med en liknende skikkelse som fingerer som kontrast og motsetning. Metonymi er også et aspekt ved identitetsuttrykket til superheltene. Dette handler om at kan stå for noe mer i tillegg til dem selv, ha en større symbolsk betydning.

Underspørsmål 2:

«Hva slags identitetsendringer kommer til uttrykk hos de utvalgte superheltene i The Avengers?»

Etter min mening er det mulig å se ulike endringer hos superheltene. Dette skjer spesielt i møte med farer og hendelser som trigger deres refleksive prosjekt. Superheltene er ikke upåvirkelige individer som mangler følelser og indre kjerne. Deres identitetsfortelling blir til stadig utfordret og det er krav om at de skal reagere eller forandre seg, enten fra omgivelsene eller også fra grupper de tilhører. Hos Iron Man og Captain America er det tydelige endringer i identitet. Iron Man går fra å være antiautoritær individualist, mistroisk til organisasjonen og en del av et «expert system», til å måtte revurdere sin tro på vitenskapen og også ha sterkt behov for å underlegges autoritet. Captain America med sin identitet som amerikansk nasjonalt og institusjonelt symbol, samt lederskikkelse med sterk tillit til organisasjon og autoritet har en enda tydeligere endring. Han forkaster hele tilknytning sin til USA som institusjon, utvikler stor mistillit til denne og slutter som lederskikkelse. Han velger fortsatt å kjempe for de gode verdiene, men uavhengig og som eget individ og ikke lengre som et symbol. Felles for disse endringene hos superheltene er at det skjer gjennom det refleksive prosjekt, noe som i seg selv er utfordrende da sannheter ikke alltid er sannheter lenger. Prosessene og innholdet der er likevel noe ulikt. Fenomener som «anxiety», «guilt» og «shame», samt «pure relations» og «basic trust» virker inn i superheltenes identitetsfortelling. Dette er med på å forme endringen.

5. Drøftingsdel/Reflekterende del

I denne delen skal jeg ta for meg noen funn som jeg har gjort, og så reflektere og diskutere rundt disse. Et av funnene mine er også svar på det siste underspørsmålet mitt knyttet til hovedproblemstillingen. Dette dreier seg om endring i superheltene. Her mener jeg jo at det er

tydelige endringer som en følge av det refleksive prosjekt i deres identitetsfortelling. Et spørsmål som er verdt å stille hvis jeg skal se funnet i lys av hovedproblemstillingen er som følger:

Er endringene hos Captain America og Iron Man eksempler på reelle identitetsprosesser som hos virkelige folk sett ut ifra en sen-moderne kontekst?

Det er nok ulik mening om dette. På den ene siden kan man si at de ikke er det, siden de er konstruerte, fantasi og fiksjonskarakterer skapt av forfattere. Disse styrer den refleksive prosessen og historiene rundt karakterene. Superheltene er også en del av en fantasiverden og slik Marvel har konstruert sitt univers, er det for langt unna den virkelige verden. Dette vil spille inn på troverdigheten til identitetsprosessene. På den andre side er det også i Marvel-universet lagt inn virkelige steder og mange av settingene for hva som skjer er gjenkjennbare. Et annet moment er også at forfatterne og regissørene er reflekterende, skapende og ønsker utvikling som et publikum kan tro på. Identitetsprosessene hos superheltene skildres også tydelig gjennom bilder og tekst. Et publikum kan kjenne seg igjen i lignende prosesser fra virkeligheten til tross for at det de multimodale uttrykkene formidler er fiksjon. Man ser skildringer av karakterer som opplever for eksempel glede, angst, sinne og savn. Dette er følelser som er gjenkjennbar og kan være med på å gi troverdighet rundt identitetsprosessene.

Et annet argument som kan tale mot troverdigheten i endringene og identitetsprosessen er at de er for urealistiske. Eksempelvis endringen hos Captain America der han endres fra et nasjonalt symbol til noe mer anonymt. Samtidig så har vi i dagens samfunn folk som er symboler for viktige verdier og institusjoner. Dette tenker jeg kan si noe om at selv om endringene er fiktive hos superhelte kan de i mange tilfeller sees på som troverdige ut ifra den sen-moderne kontekst også. Det er også nær relasjon mellom populærkulturelle uttrykk som film og tegneserie og samfunnet. Selv om Marvel vil fortelle sin historie så er jo forfatterne opptatt av å gjenspeile samfunn. De er som nevnt opptatt av å utvikle karakterene. Tegneseriene og filmene er jo også en enorm pengeindustri som setter agenda og tar opp ting som rører seg i samfunnet. De forandrer også på superhelte og legger mer inn i dem. Captain America er for eksempel mer kompleks i dagens framstilling enn slik han var i starten da han kjempet i 2. Verdenskrig. Dette kan også være fordi han følger med i samfunnet og også blir utsatt for det refleksive prosjekt. De onde og gode er ikke like tydelige og man må ta valg som ikke alltid er populære. I boken *Superheroes and Identities* forklarer også ulike forfattere at

tegneserier og dermed også superhelter, reflekterer identitetsprosesser og samfunnet vi lever i til enhver tid (Gibson, Huxley, Ormrod 2015:2-9+159). Dette kan være argument og positivt svar på spørsmålet om troverdigheten av identitetsprosessen i en sen-moderne kontekst.

En artikkel som var trykt i Vårt Land 11. juli 2015, med tittel: *Mer enn hvite menn i trikot*¹⁸ sier noe om at superhelter forandrer seg. Denne artikkelen som tar for seg Marvels sine superhelter, skriver om superhelter som er homofile eller får et nytt uttrykk gjennom ulik rase, eksempelvis en Spiderman som er svart. Et annet eksempel er en av de typiske og lengst eksisterende karakterene, nemlig Tor med hammeren. Denne skikkelsen, som man tradisjonelt har framstilt som en mann og som man også i norrøn mytologi har sterke føringer for, blir nå til en kvinne i stedet. Denne forandringen i flere av superheltenes identitet kan som sagt være et uttrykk for hvordan det moderne samfunn forandrer seg når det gjelder verdier, holdninger og kilder for identitet.

Et annet funn som er verdt å se på er Captain America som sterkt symbol på USA. Dette har jeg tatt for meg i den semiotiske analysen. Det er likevel mer til dette fenomenet. Jeg mener også at gjennom endringen som skjer med superhelten forandres dette identitetstrekket. Det medfører at historien så langt slik det vises i filmen *Captain America: Civil War*, viser en Steve Rogers som har lagt fra seg denne symbolikken og utviklet seg fra en ensrettet eller ensidig skikkelse til noe mer. Man kan argumentere for at skikkelsen dermed har flere lag eller er flerdimensjonal. Dette ville nok man i starten av Captain Americas «karriere» ha stilt spørsmål ved siden han lenge bare var knyttet til amerikansk patriotisme, men slik karakteren har utviklet seg blir den noe mer enn bare et amerikansk symbol. Dette skjer gjennom det refleksive prosjektet. Og han blir da et produkt av sen-modernismen og ikke typisk bare et symbol for USA. Morten Harper kommenterer også i en artikkel i Vårt Land¹⁹ hvordan Captain Americas rolle har forandret seg noe fra hvordan den ble uttrykt i starten.

6. Oppsummering og konklusjon:

I denne delen skal jeg kort oppsummere hva jeg har funnet ut og så kommentere dette i forhold til problemstillingen min som er:

¹⁸ Artikkel i Vårt Land: <http://www.vl.no/kultur/mer-enn-hvite-menn-i-trikot-1.374613> (besøkt sist: 17.05.16)

¹⁹ Artikkel i Vårt Land: <http://www.vl.no/kultur/en-amerikansk-beskytter-1.719176> (besøkt sist: 17.05.16)

«På hvilken måte kan superhelter forstås som uttrykk for identitetsprosesser i sen-moderne kontekst?»

Identitet til superhelter skapes, gjennom tegn, sammenheng, sammensetting og motsetninger, sånn rent uttryksmessig. Indre sett handler det om deres evne til å holde fast ved og utvikle sin egen narrative-selv-historie, biografi. Dette avhenger av fenomener som «basic trust», «pure relations», «anxiety»-momenter, «experts» og tillit til systemer eller mangelen på slikt. Superhelter får også sin identitet ved at de står i motsetningsforhold til skurken eller katastrofen. De er motsetningspar. Sammenhengen og motsetningen gir mening og identitet. Hva skjer når disse skillene viskes ut eller blir utydelige? Hva når superheltene trues av ytre eller indre fiender og man får ekstreme situasjoner og settinger? Man blir tvunget til å tenke nytt og annerledes og kanskje ekstremt. Dette er en del av det sen-moderne samfunnets utfordring. Giddens sine teorier om samfunn og identitetsprosesser kan etter min mening brukes til å forstå dette. Med sen-modernismens mange muligheter skaper det usikkerhet og engstelse. Identitetsdannelse hos superheltene blir et «refleksivt prosjekt». Skikkelsene blir tvunget til å redefinere seg selv og sine oppgaver. Ikke så ulikt oss selv.

Superheltene kan slik jeg ser det forstås som uttrykk for identitetsprosesser fordi de blant annet er sterkt knyttet til popkultur som igjen gjenspeiler samfunnet. Jeg synes å se at de samme prosessene mennesker i virkeligheten går igjennom av identitetsprosesser, også har mange likhetstrekk med identitetsprosessene som beskrives i tegneserier og film og som jeg i denne oppgaven har gitt noen eksempler på.

Målet mitt med denne oppgaven har vært å vise hvordan identitet konstrueres hos superheltene og hvordan identitetsprosesser spesielt for sen-modernismen er med på å skape endring hos disse. Nettopp fordi man i filmer og superheltens narrativ kan finne igjen sen-modernistiske mekanismer som det refleksive prosjekt, samt element som påvirker denne, mener jeg at superhelter kan forstås som uttrykk for sen-modernisme og dets identitetsprosesser.

7. Kildeliste:

7.1. Bøker:

- Endsjø, Dag Øistein, Liv Ingeborg Lied (2011) *Det folk vil ha – Religion og populærkultur*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Edited by, Gibson, Mel. David Huxley, Joan Ormrod. (2015) *Superheroes and Identities*, Oxon, UK. Routledge,
- Lynch, Gordon. (2005) *Understanding theology and popular culture*, Malden, USA, Blackwell Publishing (4. Utgv.)
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-identity, Self and Society in the Late Modern Age*, Cambridge, UK, Polity Press (reprinted 2015)
- Gripsrud, Jostein. (2011) *Mediekultur, mediesamfunn*, Oslo: Universitetsforlaget (4. utgv.)
- Bignell, Jonathan. (2002). *Media Semiotics – An Introduction*, Manchester, UK, Manchester University Press (2nd edition).
- Forbeck, Matt, Matthew K. Manning, Dan Wallace, Alan Cowsill, Glenn Dakin. Ed: Emma Grange, (2015). *Marvel – The Avengers Encyclopedia* Penguin Random House Company, Dorling Kindersley Limited, London, Great Britain (GB).
- Gardella, Peter. (2014) *American Civil Religion – What Americans Hold Sacred*. New York, USA. Oxford University Press.
- Chandler, Daniel. (2007) *Semiotics – The basics*. New York, USA. Routledge (2. Utgv.).
- Crow, David. (2010) *Visible Signs – An Introduction to Semiotics in the Visual Arts*. New York, USA. Bloomsbury Publishing Plc.
- Hall, Sean. (2012) *This means This, This means That – A user's guide to semiotics*. London. UK. Laurence King Publishing Ltd.
- Bryman, Alan. (2008) *Social Research Methods*, New York, US, Oxford University Press.
- Krange, Olav, Tormod Øia, (2005) *Den nye moderniteten – Ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag AS. (5. oppl. 2013)
- Furseth, Inger, Pål Repstad, (2003) *Innføring i Religionssosiologi*, Oslo, Universitetsforlaget. (3. oppl. 2013)

7.2. Nettsteder:

- Artikkel i Vårt Land: skrevet av Ane Bamle Tjellaug, tittel: *Mer enn hvite menn i trikot*, publisert 11. juli 2015.
<http://www.vl.no/kultur/mer-enn-hvite-menn-i-trikot-1.374613> (besøkt sist: 17.05.16)
- Artikkel i Vårt Land: skrevet av Ida Skogvold, tittel: *En amerikansk beskytter*, publisert 30. april 2016.
<http://www.vl.no/kultur/en-amerikansk-beskytter-1.719176> (besøkt sist: 17.05.16)
- Artikkel i snl.no: Skrevet av Torben Hviid Nielsen, sist oppdatert 15. juli 2015.
https://snl.no/Anthony_Giddens (besøkt sist: 24.03.16)
- <http://www.dr-mel-comics.co.uk/index.html> (besøkt sist: 08.05.16)
- <http://www.harper.as/teori/om.htm> (besøkt sist: 08.05.16)
- <http://www.harper.as/om.htm> (besøkt sist: 08.05.16)
- <http://www.serienett.no/> (besøkt sist: 08.05.16)
- Link til nettside med bilde av Red Skull vs. Captain America: (besøkt sist: 17.05.16)
<http://geektyrant.com/news/2011/6/7/captain-america-the-first-avenger-tv-spots-show-new-footage.html>
- Link med til nettside med bilde av Iron Man: (besøkt sist: 15.05.16)
http://disney.wikia.com/wiki/File:IronMan_Avengers_Mark_VII.jpg

7.3. Marvels hjemmesider:

- http://marvel.com/characters/8/captain_america (besøkt sist: 02.04.16)
- <http://marvel.com/movies> (besøkt sist: 02.04.16)
- http://marvel.com/movies/movie/125/captain_america_the_first_avenger (besøkt sist: 02.04.16)
- [http://marvel.com/universe/Captain_America_\(Steve_Rogers\)](http://marvel.com/universe/Captain_America_(Steve_Rogers)) (besøkt sist: 16.04.16)
- <http://marvel.com/> (besøkt sist: 14.05.16)
- <http://marvel.com/movies/all> (besøkt sist: 14.05.16)